

ספר רות¹

פרק א

(א) וַיְהִי² בַיָּמֵי שְׁפֹט הַשְּׁפֹטִים³ וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עֲשָׂרָה רַעֲבֹנוֹת חֲזָקִים נִגְזְרוּ מֵהַשָּׁמַיִם לְהִיּוֹת בְּעוֹלָם, מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם עַד שֶׁיָּבֵא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לִיסֵר בָּהֶם יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, הָרָעַב הָרָאוּשׁוֹן בַּיָּמֵי אָדָם, הָרָעַב הַשְּׁנִי בַיָּמֵי לָמָד, הָרָעַב הַשְּׁלִישִׁי בַיָּמֵי אַבְרָהָם. הָרָעַב הָרְבִיעִי בַיָּמֵי יִצְחָק, הָרָעַב הַחֲמִישִׁי בַיָּמֵי יַעֲקֹב, הָרָעַב הַשְּׁשִׁי בַיָּמֵי בְּעֵז הַקְּרוֹי אַבְצָן הַצְּדִיק שֶׁמְבִיט לַחֵם יְהוּדָה, הָרָעַב הַשְּׁבִיעִי בַיָּמֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, הָרָעַב הַשְּׁמִינִי בַיָּמֵי אֱלִיהוּ הַנְּבִיא, הָרָעַב הַתְּשִׁיעִי בַיָּמֵי אֱלִישָׁע בְּשׁוֹמְרוֹן, הָרָעַב הָעֲשִׂירִי עֲתִיד לְהִיּוֹת, לֹא רָעַב לְאָכַל לַחֵם, וְלֹא צָמָא לְשִׁתּוֹת מִיָּם רַק לְשִׁמְעַע דְּבַר נְבוּאָה מֵאֵת ה' וְכֹאשֶׁר הָיָה הָרָעַב הַזֶּה חֲזָק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יִצָּא אָדָם גְּדוֹל מִבֵּית לַחֵם יְהוּדָה וַיֵּלֶךְ לָגוֹר בְּשָׂדֵה מוֹאָב, הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו:⁶

ויהי בימי שפוט השופטים – לפני מלך מלך שאלו שהיו הדורות מתפרנסים על ידי שופטים ובימי

¹ עי' רות רבה פ"ב סי' יד: א"ר זעירא מגלה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר ולמה נכתבה ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים. ועי' מדרש זוטא רות (ב ח): ויאמר בועז אל רות הלא שמעת בתי וגו'. עיניך בשדה אשר יקצרון וגו' ותפול על פניה וגו'. אמר רבי חייא בר אבא כל ראשי פסוקים [של רות] ווין חוץ משמונה פסוקים מפני שדבקה (לברית) [לבני ברית] שניתנה לשמונה ומפני זה כל ראשי פסוקים ווין כלומר (אוי) [ווין] לדור שגבוריו (ידודון) [ירודין]:

² עי' מגילה י"ב: דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער וכו' ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב. עי' רות רבה (הק' סי' ז): ויהי בימי אחשוורוש ויהי בימי שפוט השופטים מה צרה היתה שם ויהי רעב בארץ למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך מה עשה המלך שלח סמיאון לגובתה מה עשו בני המדינה נטלו אותו והלקוהו וגבו אותו אמרו מה שהיה מבקש לעשות לנו עשינו לו כך בימי שפוט השופטים היה אדם מישראל עובד עבודת כוכבים והיה הדיין מבקש לעשות בו דין והיה הוא בא ומלקה הדיין ואמר מה דבעא מעבד לי עבדתי ליה אוי לדור ששופטיו נשפטין הוי ויהי בימי שפוט השופטים

³ עי' ב"ב טו ע"ב: איזה דור שכולו הבל הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים וכו' מאי דכתיב ויהי בימי שפוט השופטים דור ששופט את שופטיו אומר לו טול קיסם מבין (עיניך) [שיניך] אומר לו טול קורה מבין עיניך אמר לו כספך היה לסיגים אמר לו סבאך מהול במים [פי' רש"י: ששופט את שופטיו - שהיו השופטין עצמן מקולקלים והיה פתחון פה לנשפט להוכיח את מוכיחו שאם אמר לו השופט טול קיסם מבין עיניך הסתלק ופרוש מעבירה קטנה שבידך יכול זה לומר טול קורה מבין עיניך פרוש מעבירה חמורה שבידך: סבאך - יינך כמו אל תהי בסבאי יין (משלי כג): מהול - מעורב וכן כל לשון הוללות שבתורה לשון ערבוב:]. עי' רות רבה (פ"א סי' א): ויהי בימי שפוט השופטים אוי לדור ששפטו את שופטיהם ואוי לדור ששופטיו צריכין להשפט שנא' (שופטים ב') וגם אל שופטיהם לא שמעו ומי היו רב אמר ברק ודבורה היו ריב"ל אמר שמגר ואהוד היו רב הונא אמר דבורה וברק ויעל היו שפט חד שפטים תרין השפטים תלתא:

⁴ עי' רות רבה (הקדמה ב): על ידי שנתעצלו ישראל מלעשות תשובה בימי שופטים תפיל תרדמה ונפש רמיה תרעב ע"י שהיו מרמים להקדוש ברוך הוא מהם עובדין לעבודת כוכבים ומהם עובדים להקדוש ברוך הוא הרעיבן הקדוש ברוך הוא ברעבון בימי שופטיהם. עי"ש סי' ג: באותה שעה אמר הקב"ה בני סרבנין הן לכלותן אי אפשר להחזירן למצרים אי אפשר להחליפם באומה אחרת איני יכול אלא מה אעשה להם הריני מייסרן ביסורים ומצרפן ברעבון בימי שפוט השופטים הה"ד ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. עי"ש (פ"א סי' ד): ויהי רעב בארץ עשרה רעבון באו לעולם אחד בימי אדם הראשון אחד בימי למך ואחד בימי אברהם ואחד בימי יצחק ואחד בימי יעקב ואחד בימי אליהו ואחד בימי אלישע ואחד בימי דוד ואחד בימי שפוט השופטים ואחד שמתגלגל ובא לעולם אחד.

⁵ עי' רות רבה (פ"א סי' ד): למה נענש אלימלך ע"י שהפיל לבן של ישראל עליהם לבוליטין שהיה שרוי במדינה והיו בני המדינה סבורין עליו ואומרים שאם יבואו שני בצורת והוא יכול לספק את המדינה עשר שנים מזון כיון שבאת שנת בצורת יצתה לה שפחתו מעילת בסידקי וקופתה בידה והיו בני המדינה אומרים זהו שהיינו בטוחים עליו שאם תבא בצורת הוא יכול לפרנס אותנו עשר שנים והרי שפחתו עומדת בסידקי וקופתה בידה כך אלימלך היה מגדולי המדינה ומפרנסי הדור וכשבאו שני רעבון אמר עכשיו כל ישראל מסבבין פתחי זה בקופתו וזה בקופתו עמד וברח לו מפניהם הה"ד וילך איש מבית לחם יהודה

⁶ עי' רות רבה (פ"א סי' ה): הוא ואשתו ושני בניו הוא עיקר ואשתו טפלה לו ובניו טפלין להם:

אצקן היה שאמרו רבותינו אצקן זה בועז. וילך איש – עשיר גדול היה ופרנס הדור וילא מארץ ישראל לחוה לארץ מפני ארות העין שהיתה עינו ארה בעניי הבאים לדוחקו לכך נענש:

(ב) וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ⁷ וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְעֻמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מְחִלּוֹן וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְעֻמִי⁸ וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מְחִלּוֹן וּבְלִיּוֹן⁹ אֶפְרָתִים¹⁰ מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂרֵי מוֹאָב וַיְהִיו שָׁם¹¹:
 וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְעֻמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מְחִלּוֹן וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְעֻמִי⁸ וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מְחִלּוֹן וּבְלִיּוֹן⁹ אֶפְרָתִים¹⁰ מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂרֵי מוֹאָב וַיְהִיו שָׁם¹¹:

אפרתים – חסודים וכן (שמואל א א) בן תוחו בן לוף אפרתי אבגי"נוס, לרה חשיבותו שהרי הקיח עגלון מלך מואב את בתו למחלון לאמר מר רות בתו של עגלון היתה, ל"א אפרתים בית לחם קרויה אפרת:

(ג) וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ וַיָּמָת. וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ בַּעֲלָהּ שֵׁל נְעֻמִי, וַתִּשָּׂאֵר הִיא אֶלְמָנָה וְשְׁנֵי בָנֶיהָ נְעֻמִי¹² וַתִּשָּׂאֵר הִיא וְשְׁנֵי בָנֶיהָ¹³:
 וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ וַיָּמָת. וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ בַּעֲלָהּ שֵׁל נְעֻמִי, וַתִּשָּׂאֵר הִיא אֶלְמָנָה וְשְׁנֵי בָנֶיהָ נְעֻמִי¹² וַתִּשָּׂאֵר הִיא וְשְׁנֵי בָנֶיהָ¹³:

איש נעמי – למה נאמר מכאן אמרו אין איש מת אלל לאשתו (ואמר איש נעמי כלומר לפי שהוא היה איש נעמי וסולט עליה והיא טפלה לו לכן פגעה בו מדת הדין ולל זה). גם שניהם – מהו גם בתחלה לקו בזמונם ומתו גמליהם ומקניהם א"כ מתו גם הם:

(ד) וַיִּשָּׂאוּ לָהֶם נָשִׁים וַיִּשָּׂאוּ. וַיַּעֲבְרוּ עַל גְּזֵרַת מֵאֲמַר ה' וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים וְנָכְרִיּוֹת מִבְּנוֹת מוֹאָב שֵׁם הָאֶחָת עֲרֻפָה, וְשֵׁם הַשְּׁנִיָּת רֹת בֵּת עֲגִלּוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּשְׁבּוּ מִאֲבִיּוֹת¹⁴ שֵׁם הָאֶחָת
 וַיִּשָּׂאוּ לָהֶם נָשִׁים וַיִּשָּׂאוּ. וַיַּעֲבְרוּ עַל גְּזֵרַת מֵאֲמַר ה' וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים וְנָכְרִיּוֹת מִבְּנוֹת מוֹאָב שֵׁם הָאֶחָת עֲרֻפָה, וְשֵׁם הַשְּׁנִיָּת רֹת בֵּת עֲגִלּוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּשְׁבּוּ מִאֲבִיּוֹת¹⁴ שֵׁם הָאֶחָת

⁷ עי' רות רבה (פ"ב סי' ה): ושם האיש אלימלך שהיה אומר אלי תבא מלכות.

⁸ עי' רות רבה (פ"ב סי' ה): ושם אשתו נעמי שהיו מעשיה נאים ונעימים.

⁹ עי' רות רבה (פ"ב סי' ה): ושם שני בניו מחלון וכליון שנמחו מן העולם וכליון שכלו מן העולם. עי' ב"ב צא ע"ב: כתיב מחלון וכליון וכתיב (דבה"י א' ד כב) יואש ושרף רב ושמואל חד אמר מחלון וכליון שמן ולמה נקרא שמן (שרף ויואש) [יואש ושרף] יואש שנתיאשו מן הגאולה שרף שנתחייבו שריפה למקום וחד אמר יואש ושרף שמן ולמה נקרא שמן מחלון וכליון מחלון שעשו גופן חולין וכליון שנתחייבו כליה למקום תניא כמאן דאמר מחלון וכליון שמן דתניא מאי דכתיב ויוקים ואנשי כוזיבא ויואש ושרף אשר בעלו למואב וישבי לחם והדברים עתיקים ויוקים זה יהושע שהקים שבועה לאנשי גבעון ואנשי כוזיבא אלו אנשי גבעון שכזבו ביהושע ויואש ושרף אלו מחלון וכליון ולמה נקרא שמן יואש ושרף יואש שנתיאשו מן הגאולה שרף שנתחייבו שריפה למקום אשר בעלו למואב שנשאו נשים מואביות.

¹⁰ עי' רות רבה (פ"ב סי' ה): אפרתים ריב"ל אומר פלטיאני ורבי ב"ר נחמיה אומר אבגניסטי ד"א אפרתים ר' פנחס אמר כל אותה העטרה שנתעטר אפרים מיעקב אבינו בשעת פטירתו מן העולם אמר לו אפרים ראש השבט ראש הישיבה המעולה והמשובח שבבני יהיה נקרא לשמך.

¹¹ עי' רות רבה (פ"ב סי' ו) ויבואו שדה מואב והיו שם בתחילה באו להם בעיירות מצאו אותם פרוצים בעבירות אחר כך באו להם לכרכים מצאו אותם מדוחקין במים ואחר כך חזרו להם בעיירות ויבואו שדה מואב והיו שם.

¹² עי' רות רבה (פ"ב סי' ז): מת האיש מי מחסרו אלא אשתו שנאמר וימת אלימלך איש נעמי.

¹³ עי' רות רבה פ"ב סי' ח: ותשאר היא ושני בניה א"ר חנינא בריה דר' אבהו נעשית היא שירי מנחות:

¹⁴ עי' רות רבה (פ"ב סי' ט): וישאו להם נשים מואביות תני בשם ר' מאיר לא גירום ולא הטבילו אותם ולא היתה הלכה להתחדש ולא היו נענשין עליהם עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

עֲרַפָּה¹⁵ וְשֵׁם הַשְּׁנִיית שָׁם כְּזִמְנָן עֶשֶׂר שָׁנִים.
 רות¹⁶ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם בְּעֶשֶׂר שָׁנִים¹⁷:

(ה) וַיָּמָוּתוּ גַם שְׁנֵיהֶם מַחְלוֹן וּבְלִיֹּן¹⁸ וַתִּשָּׂאֵר הָאִשָּׁה¹⁹ מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִישָׁהּ:

וַיָּמָוּתוּ. וְעַל שְׁעָבְרוּ עַל גְּזֵרַת מֵאֲמֵר ה' וְהִתְחַתְּנוּ עִם עַמִּים נְכָרִים נִתְקָצְרוּ יְמֵיהֶם, וַיָּמָוּתוּ גַם שְׁנֵיהֶם מַחְלוֹן וּבְלִיֹּן בְּאַרְצָ טְמֵאָה וַתִּשָּׂאֵר הָאִשָּׁה מִשְׁפָּלָה מִשְׁנֵי בְנֵיהָ וְאֶלְמָנָה מֵאִישָׁהּ.

(ו) וַתִּקָּם הִיא וְכַלְתֶּיהָ וַתֵּשֶׁב מִשְׁדֵי מוֹאָב כִּי הִתְבַּשְּׂרָה בְּשֹׂדֶה מוֹאָב מִפִּי מְלֶאֶךְ כִּי זָכַר ה' אֶת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְתַת לָהֶם לֶחֶם בְּזָכוֹת אֲבָצָן הַשּׁוֹפֵט וּבִתְפִלָּתוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה', הוּא בְעַז הַחֲסִיד.

(ו) וַתִּקָּם הִיא וְכַלְתֶּיהָ וַתֵּשֶׁב מִשְׁדֵי מוֹאָב כִּי הִתְבַּשְּׂרָה בְּשֹׂדֶה מוֹאָב מִפִּי מְלֶאֶךְ כִּי זָכַר ה' אֶת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְתַת לָהֶם לֶחֶם בְּזָכוֹת אֲבָצָן הַשּׁוֹפֵט וּבִתְפִלָּתוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה', הוּא בְעַז הַחֲסִיד.

(ז) וַתֵּצֵא מִן הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הִיְתָה שְׁמָה וּשְׁתֵי כְלוֹתֶיהָ עִמָּה וַתִּלְכְּנָה בְּדֶרֶךְ לָשׁוּב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה.

(ז) וַתֵּצֵא מִן הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הִיְתָה שְׁמָה²¹ וּשְׁתֵי כְלוֹתֶיהָ עִמָּה וַתִּלְכְּנָה בְּדֶרֶךְ לָשׁוּב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה²²:

ותאלף מן המקום – למה נאמר הרי כבר נאמר ותשב משדה מואב ומהיכן תשוב אם לא תלך מן המקום שהיתה שם אלף מגיד שיליאת לדיק מן המקום ניכרת ועושה רושם פנה פנה הדרה פנה שזחה של עיר וכן (בראשית כה) וילך יעקב מצאח שבע. כי זקנתי מהיות לאיש – שאנשא לו ואוליד בנים ותנשא להם שאינם אסורים לכם ואינכם אסורים להם משום אשת אחיו שלא היה בעולמו שאינה זקוקה ליבם לפי שלא היו למחלון וכליון קדושין בהן שנכריות היו ולא נתגיירו ועכשו הן

¹⁵ ע"י רות רבה (פ"ב סי' ט): שם האחת ערפה שהפכה עורף לחמותה

¹⁶ ע"י רות רבה (פ"ב סי' ט): ושם השנית רות שראתה בדברי חמותה ר' ביבי בשם ר' ראובן אמר רות וערפה בנותיו של עגלון היו שנאמר (שופטים ג') דבר סתר לי אליך המלך ויאמר הס וגו' וכתוב (שם) ואהוד בא אליו וגו' ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא אמר לו הקב"ה אתה עמדת מכסאך לכבודי חייך הריני מעמיד ממך בן יושב על כסא ה'

¹⁷ ע"י רות רבה (פ"ב סי' ט): וישבו שם כעשר שנים כשלושים כארבעים או חסר או יותר. ע"י מדרש זוטא רות (א ד): וישבו שם כעשר שנים. [מלמד] שהגזירה תולה עד עשר שנים.

¹⁸ ע"י רות רבה (פ"ב סי' י): וימותו גם שניהם מחלון וכליון ר' חוניא ור' יהושע ברבי אבין ורבי זבדא חתניה דרבי לוי לעולם אין בעל הרחמים פורע מן הנפשות תחילה וכו' ואף במחלון וכליון כך היה בתחלה מתו סוסיהם חמוריהם גמליהם ואח"כ וימת אלימלך ואחר כך וימותו גם שניהם מחלון וכליון

¹⁹ ע"י רות רבה (פ"ב סי' י): ותשאר האשה א"ר חנינא נעשתה שירי שירים

²⁰ ע"י רות רבה (פ"ב סי' יא): ותקם היא וכלותיה ותשב משדה מואב כי שמעה בשדה מואב שמעה מהרוכלין המחזירין בעיירות ומה שמעה כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם.

²¹ ע"י רות רבה (פ"ב סי' יב): ותצא מן המקום אשר היתה שמה ותצא וכי לא יצאתה משם אלא היא והלא כמה גמלים יצאו כמה חמרים יצאו ואת אמרת ותצא ר' עזריה בשם ר' יהודה בר' סימון גדול שבעיר הוא זיוה והוא הודה והוא הדרה והוא שבחה פנה משם פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה פנה שבחה

²² ע"י רות רבה (פ"ב סי' יב): ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה אמר ר' יהודה א"ר יוחנן עברו על שורת הדין והלכו ב"ט ד"א ותלכנה בדרך הוצרה עליהם הדרך שהלכו בייחף ותלכנה היו עסוקות בהלכות גרים.

בזאת להתגיייר כמו שנאמר כי אתך נשוב לעמך מעתה נהיה לעם אחד. כי אמרתי יש לו תקוה – כי אפילו אמר לי לבי יש לי תקוה לינשא עוד וללדת בנים. וגם הייתי הלילה לאיש – ויותר מכן אפילו הריתי הלילה זכרים. וגם ילדתי בנים – או אפילו כבר ילדתי בנים:

וּתְאֹמַר נְעָמִי לְשֵׁתִי כַלְתִּיהָ לְכַנֵּה שְׁבָנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה יַעַשׂ ה' עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶן עִם בְּעֲלִיכֶן הַמֵּתִים שְׁמֹאנְתֶם לְהִינָשׂא לְאֲנָשִׁים אַחֵר מִוְתֶם, וְעָמִי שָׁזְנַתֶּן וְכַלְכַּלְתֶּן אוֹתִי.

(ח) וּתְאֹמַר נְעָמִי לְשֵׁתִי כַלְתִּיהָ לְכַנֵּה שְׁבָנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה²³ יַעַשׂה [יַעַשׂ] ה' עִמָּכֶם חֶסֶד²⁴ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם הַמֵּתִים²⁵ וְעַמְדִי²⁶:

יְתֵן. יְתֵן ה' לָכֶם שֶׁכֶר שְׁלָם עַל הַחֶסֶד שֶׁעָשִׂיתֶן עִמָּדִי וּבְאוֹתוֹ הַשֶּׁכֶר תִּמְצְאוּ מְנוּחָה כֹּל אַחַת וְאַחַת בְּבֵית בְּעֵלָה וְתִשָּׁק לָהֶן וְתִשָּׂאנָה קוֹלָן וְתִבְכִּינָה.

(ט) יְתֵן ה' לָכֶם²⁷ וּמְצֹאֵן מְנוּחָה²⁸ אִשָּׁה בֵּית אִשָּׁה²⁹ וְתִשָּׁק לָהֶן וְתִשָּׂאנָה קוֹלָן וְתִבְכִּינָה:

וּתְאֹמַרְנָה. וּתְאֹמַרְנָה לָהּ, לֹא נָשׁוּב לְעַמָּנוּ וּלְיִרְאַתָּנוּ, כִּי רַק עִמָּךְ נָשׁוּב לְעַמְּךְ לְהִתְגַּיֵּר.

(י) וּתְאֹמַרְנָה לָהּ כִּי אֶתְךָ נָשׁוּב לְעַמְּךָ:

וּתְאֹמַר נְעָמִי שְׁבָנָה בְּנָתִי לְמָה תִּלְכְּנָה עִמִּי הַעוֹד לִי וְלָדוֹת בְּמַעֵי וְהָיוּ לָכֶם לְאֲנָשִׁים.

(יא) וּתְאֹמַר נְעָמִי שְׁבָנָה בְּנָתִי³⁰ לְמָה תִּלְכְּנָה עִמִּי הַעוֹד לִי בְּנִים בְּמַעֵי וְהָיוּ לָכֶם לְאֲנָשִׁים:

שְׁבָנָה. שְׁבָנָה בְּנָתִי מֵאַחֲרַי, לְכַנֵּה לְעַמָּכֶם, כִּי זָקַנְתִּי מֵהָיוֹת נְבֻעֵלֶת לְאִישׁ כִּי אֶמְרָתִי אֵלּוּ אֲנִי עַלְמָה יֵשׁ לִי תִקְוָה אֲכֵן הָיִיתִי נְבֻעֵלֶת בְּלִילָה לְאִישׁ וְאֲכֵן הָיִיתִי יוֹלְדֶת בָּנִים.

(יב) שְׁבָנָה בְּנָתִי לְכֵן כִּי זָקַנְתִּי מֵהָיוֹת לְאִישׁ כִּי אֶמְרָתִי יֵשׁ לִי תִקְוָה גַם

²³ ע"י רות רבה (פ"ב סי' יג): ותאמר נעמי לשתי כלותיה לכנה שובנה אשה לבית אמה לבית אומתה אבנימוס הגרדי מתה אמו ועלה ר' מאיר להראות לו פנים ומצא אותם יושבין אבליים לאחר זמן מת אביו ועלה ר"מ להראות לו פנים ומצא אותן עסוקין במלאכתן א"ל כמדומה אני שאמך חביבה עליך יותר מאביך א"ל ולא כן כתיב אשה לבית אמה ולא לבית אביה אמר לו יפה אמרת שאין אב לך. ע"י מדרש זוטא רות (א ח): [לכנה] שובנה בנותי (לכנה) אשה לבית אמה. למה נאמר לבית אביה ללמדך שאין אב לגוי.

²⁴ ע"י רות רבה (פ"ב סי' יד): יעשה ה' עמכם חסד ר' חנינא בר אדא אמר יעשה כתיב.

²⁵ ע"י רות רבה (פ"ב סי' יד): כאשר עשיתם עם המתים שנטפלתם בתכריכיהון.

²⁶ ע"י רות רבה (פ"ב סי' יד): ועמדי שויתרו לה כתובותיהן.

²⁷ ע"י רות רבה (פ"ב סי' טו): יתן ה' לכם א"ר יוסי כל אותן הטובות והנחמות שעתיד הקב"ה ליתן לשלמה דכתיב (מ"א ה') ויתן אלהים חכמה לשלמה יהיו מכם.

²⁸ ע"י רות רבה (פ"ב סי' טו): ומצאנה מנוחה ומצאן כתיב אחת מוצאת שתיים לא מוצאות

²⁹ ע"י רות רבה (פ"ב סי' טו): אשה בית אישה מכאן שאין קורת רוח לאשה אלא בבית בעלה

³⁰ ע"י רות רבה (פ"ב סי' טז): שבנה בנותי לכנה ר' שמואל בר נחמני בש"ר יודן בר' חנינא בשלש מקומות כתיב כאן שבנה שבנה כנגד ג' פעמים שדוחין את הגר ואם הטריח יותר מכאן מקבלין אותו.

הייתי הלילה לאיש³¹ וגם
ילדתי בנים³².

(יג) הלהן תשברנה עד אשר יגדלו הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש אל בנתי כי מר לי מאד מכם כי יצאה בי יד ה'³³.

אולי להן אתן ממתנות עד שיגדלו, כאשר השומרת ליבם קטן שישאנה לאשה, הבגללם אתן יושבות עגומות שלא להנשא לאיש, בבקשה בנתי אל תמרונו נפשי, כי מר לי יותר מכן, כי יצאה בי מפה מלפני ה'.

הלהן תשברנה – בתמיהה שמה להם תלפנה עד אשר יגדלו לשון (תהלים קמו) שברו על ה' אלהיו. תעגנה – לשון חסור כלל כמו עג עוגה ועמד בתוכה ויש פותרין לשון עיגון ולל יתכן שחס כן היה לו לינקד הנו"ן דגש או לכתוב שני נוני"ן. כי ילאה צי יד ה' – אמר רבי לוי כל מקום שנאמר יד ה' מכת דבר היא וצנין חז לכולם (שמות ט) הנה יד ה' הויה:

(יד) ותשאנה קולן ותבקינה עוד פעם אחרת ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה.
ותבקינה³⁴ עוד ותשק ערפה לחמותה³⁵ ורות דבקה בה:

(טו) ותאמר הנה שבה ובמתך אל עמה ואל יראתה שובי אחר ובמתך לעמך וליראתך.
ותאמר. ותאמר הנה שבה ובמתך אל עמה ואל יראתה שובי אחר ובמתך לעמך וליראתך.

³¹ עי' רות רבה (פ"ב סי' טז): א"ר יוחנן למדך התורה דרך ארץ שאין תשמיש ביום אלא בלילה הה"ד (אסתר ב') בערב היא באה ובבקר היא שבה וכתוב גם הייתי הלילה לאיש.

³² עי' רות רבה (פ"ב סי' יז): וגם הייתי שילדתי בנים הא אילו הייתי הלילה לאיש ילדתי בנים.

³³ עי' רות רבה (פ"ב סי' יז): הלהן תשברנה יכולות אתם יושבות עד אשר יגדלו הלהן תעגנה יכולות אתם יושבות עגונות לבלתי היות לאיש אל בנותי אללי בנותי כי מר לי מאד מכם בשבילכם כי יצאה בי ובבני ובבעלי יד ה'. עי' רות רבה (פ"ב סי' יח): ר' חנינא בריה דר' אבהו פתר קרייא במשה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בהן קלסתך שנאמר (דברים י) הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים והייתי סבור שתתן לי פרופקפיא הלהן תעגנה הוגעתני במלאך המות הן שבקת גבי ואמרת לי הן קרבו ימך למות וחוזר ואומר לישראל אל בנותי אללי בני כי מר לי מאד מכם בשבילכם בי ובאחי יצתה יד ה'. עיי"ש סי' יט: א"ר לוי כל מקום שנאמר בו יד ה' מכת דבר היא.

³⁴ עי' רות רבה (פ"ב סי' כ): ותשאנה קולן ותבכינה חסר אל"ף תשש כחן שהן מהלכות ובוכות ר' ברכיה בשם ר' יצחק מ' פסיעות הלכה ערפה עם חמותה ונתלה לבנה ארבעים יום שנאמר (שמואל א' י"ז) ויגש הפלשתי השכם והערב ר' יודן בשם ר' יצחק ד' מילין הלכה ערפה עם חמותה ועמדו ממנה ד' גבורים שנאמר (שם ב' כ"א) ארבעת אלה יולדו להרפה א"ר יצחק כל אותו הלילה שפרשה ערפה מחמותה נתערבו בה ערות גוים של מאה בני אדם הה"ד (שם א' י"ז) והוא מדבר עמם וגו' ממערכות פלשתים ממערות כתיב ממאה ערלות גוים שנתערו בה כל הלילה ר' תנחומא אמר אף כלב אחד דכתיב (שם) ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי. עי' מדרש זוטא רות (א יד): רות כל שעה שחמותה אומרת לה לכי בתי היתה בוכה שנאמר ותשנה קולן ותבכינה עוד (רות א' י"ד) ולבסוף ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה (שם שם). עי' סוטה מב ע"ב: דרש רבא בשכר ארבע דמעוה שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים שנאמר ותשאנה קולן ותבכינה.

³⁵ עי' רות רבה (פ"ב סי' כא): ותשק ערפה לחמותה כל נשיקה של תיפלות בר מן תלת נשיקה של גדולה ונשיקה של פרקים ונשיקה של פרישות וכו' של פרישות שנאמר ותשק ערפה לחמותה רבי תנחומא אמר אף נשיקה של קריבות וכו'. עי' סוטה מב ע"ב: ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה.

אלהיה³⁶ שובי אחרי
במתך:

הנה שבה יצמתך – זה טעמו למעלה תחת השי"ן לפי שהוא לשון עזר (אסתר 3) ובצדק היא שבה
טעמו למטה צדי"ת לפי שהוא לשון הווה וכן כל כיוצא בהם:

וְתֹאמֶר רות לא תִקְנִיטִי אוֹתִי לְעִזְבֹּךְ לְשׁוֹב מֵאַחֲרֶיךָ כִּי תֵאָבֵה אֲנִי
לְהַתְגַּיֵּר, אָמְרָה נְעָמִי: נִצְטוּיְנוּ לְשָׁמֵר שְׁבָתוֹת וְיָמִים טוֹבִים לְבִלְתִּי
לָכֶת חוּץ מֵאֲלֵפִים אִמָּה, אָמְרָה רות: כִּי אֵל כָּל אֲשֶׁר תִּלְכִּי אִלַּי,
אָמְרָה נְעָמִי: נִצְטוּיְנוּ שְׁלֵא לָלוֹן יַחַד עִם גּוֹיִם, אָמְרָה רות: כִּי אֵל כָּל
מְקוֹם אֲשֶׁר תִּלְיִנִי אֵלַי, אָמְרָה נְעָמִי: נִצְטוּיְנוּ לְשָׁמֵר שֵׁשׁ מֵאוֹת
וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, אָמְרָה רות: מֵה שְׁשׁוּמְרִים עִמָּךְ, אֵהִיָּה שׁוֹמְרַת
אֲנִי, כִּאֲלוֹ הָיוּ עִמִּי מִקֶּדֶם, אָמְרָה נְעָמִי: נִצְטוּיְנוּ שְׁלֵא לְעַבֵּד עֲבוּדָה
זָרָה, אָמְרָה רות: אֵלְקִיךָ הוּא אֵלְקִי.
וְתֹאמֶר רות אֵל תִּפְגַּעִי בִּי³⁷ לְעִזְבֹּךְ לְשׁוֹב
מֵאַחֲרֶיךָ כִּי אֵל אֲשֶׁר
תִּלְכִּי אִלַּי³⁸ וּבְאֲשֶׁר
תִּלְיִנִי אֵלַי³⁹ עִמָּךְ עִמִּי⁴⁰
וְאֵלְהִיךָ אֵלְהִי⁴¹:

אל תפגע בי – אל תפגעי בי. כי אל אשר תלכי אלך – מכאן אמרו רבותינו ז"ל גר שבה להתגיייר
מודיעים לו מקצת עונשים שאם בא לחזור בו יחזור שמתוך דברים של רות אתה למד שאמרה לה
נעמי אסור לנו לזאת חוץ לתחום בשבת א"ל באשר תלכי אלך, אסור לנו להתייחד נקבה עם זכר
שאינה אישה אמרה לה באשר תליני אלך, עמנו מובדלים משאר עמים בשש מאות ושלוש עשרה
מאות עמך עמי, אסור לנו ע"א אלהיך אלהי, ארבע מיתות נמסרו לבית דין באשר תמותי אמות,
שני קברים נמסרו לבית דין אחד לנסקלן ונסרפין ואחד לנהרגין ונחנקין אמרה לה ושם אקבר:

בְּאֲשֶׁר אָמְרָה נְעָמִי: יֵשׁ לָנוּ אַרְבַּע דִּינֵי מוֹת לְרָשָׁעִים, סְקִילַת אֲבָגִים,
שְׂרֵפַת אֵשׁ, וְהָרֵג סִיף, וְתִלְיַת עֵץ, אָמְרָה רות: לְכָל אֲשֶׁר תִּמּוֹתִי
אִמּוֹת, אָמְרָה נְעָמִי: יֵשׁ לָנוּ בֵּית קְבָרוֹת, אָמְרָה רות: וְשָׁם אֵהִיָּה
קְבוּרָה, וְלֹא תוֹסִיפִי עוֹד לְדַבֵּר, כֹּה יַעֲשֶׂה ה' לִי וְכֹה יוֹסִיף, כִּי הַמּוֹת
יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ.
בְּאֲשֶׁר תִּמּוֹתֵי
אִמּוֹת⁴² וְשָׁם אֶקְבֹּר⁴³ כֹּה
יַעֲשֶׂה ה' לִי וְכֹה יוֹסִיף כִּי
הַמּוֹת יִפְרִיד בֵּינִי
וּבֵינֶךָ⁴⁴:

כה יעשה ה' לי – כאשר התחיל להרע שיצאה בי ידו להמית אישי ולירד מנכסי. וכה יוסיף – אם
יפריד ביני וביניך כי אם המות:

³⁶ עי' רות רבה (פ"ב סי' כא): כיון ששבה אל עמה שבה אל אלהיה.

³⁷ עי' רות רבה (פ"ב סי' כב): מהו אל תפגעי בי אמרה לה לא תחטא עלי לא תסבין פגעיך מני
לעזבך לשוב מאחריך מכל מקום דעתי להתגיייר אלא מוטב על ידך ולא ע"י אחרת כיון ששמעה
נעמי כך התחילה סודרת לה הלכות גרים.

³⁸ עי' רות רבה (פ"ב סי' כב): אמרה לה בתי אין דרכן של בנות ישראל לילך לבתי תיאטראות
ולבתי קרקסאות שלהם אמרה לה אל אשר תלכי אלך. עי' רות רבה (פ"ב סי' כג): דבר אחר אל
אשר תלכי אלך באהל מועד בגלגל בשילה בנוב בגבעון בבית עולמים. עי' יבמות מז ע"ב: אמרה
לה אסיר לך תחום שבת באשר תלכי אלך.

³⁹ עי' רות רבה (פ"ב סי' כב): אמרה לה בתי אין דרכן של ישראל לדור בבית שאין שם מזוזה
אמרה לה באשר תליני אלך. עי"ש סי' כג: באשר תליני אלך לנה אני על קרבנותי. עי' יבמות מז
ע"ב: אסיר לך יחוד באשר תליני אלך.

⁴⁰ עי' רות רבה (פ"ב סי' כב): עמך עמי אלו עונשין ואזהרות. עי"ש סי' כג: עמך עמי לבטל
עבודת כוכבים שלי. עי' יבמות מז ע"ב: מפקדין שש מאות ו"ג מצות עמך עמי.

⁴¹ עי' רות רבה (פ"ב סי' כב): ואלהיך אלהי שאר מצות. עי"ש סי' כג: ואלהיך אלהי לשלם
שכר פעולתי. עי' יבמות מז ע"ב: אסיר לך עבודת כוכבים ואלהיך אלהי.

⁴² עי' רות רבה (פ"ב סי' כד): באשר תמותי אמות אלו ד' מיתות ב"ד סקילה שריפה הרג וחנק.
⁴³ עי' רות רבה (פ"ב סי' כד): ושם אקבר אלו שני קברים המתוקנים לב"ד אחד לנסקלן
ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין

⁴⁴ עי' רות רבה (פ"ב סי' כד): כה יעשה ה' לי וכה יוסיף אמרה לה בתי כל מה שאת יכולה
לסגל מצות וצדקות סגלי בעולם הזה אבל לעתיד לבא כי המות יפריד ביני וביניך

(יח) וְתָרָא כִּי מִתְאַמְצָת היא לְלַכְת אֶתְהָ וּתְחַדֵּל לְדַבֵּר אֵלֶיהָ.
היא לְלַכְת אֶתְהָ וּתְחַדֵּל
לְדַבֵּר אֵלֶיהָ⁴⁵:

ותחדל לדבר אליה – מכאן אמרו חז"ל מרובין עליו ואין מדקדקין עליו:

(יט) וּתְלַכְנָה שְׁתִּיהֶם⁴⁶ וּתְלַכְנָה שְׁתִּיהֶן עַד בּוֹאֵן בֵּית לֶחֶם וַיְהִי בְּבוֹאֵן לְבֵית לֶחֶם
וַיִּרְגְּשׁוּ כָּל יוֹשְׁבֵי הָעִיר בְּגִלְלָם וַיֹּאמְרוּ הַזֹּאת נַעֲמִי.
עַד בְּאֵנָה בֵּית לֶחֶם וַיְהִי
כְּבִאָנָה בֵּית לֶחֶם וַתֵּהֶם
כָּל הָעִיר עֲלֵיהֶן וַתֹּאמְרָנָה
הַזֹּאת נַעֲמִי⁴⁷:

ותלכנה שתיהן – אמר רבי אבהו ב"ר אבהו כמה חביבים הגרים לפני הקב"ה כיון שנתנה דעתה להתגיייר השוה אותה הכתוב לנעמי. ותהם כל העיר – נעשית הומיה כל העיר כולם נתקבצו לקבור אשתו של בועז שמתה בו ביום. הזאת נעמי – ה"ל נקודה חטף מפני שהיא בתמיה הזאת נעמי שרגילה ללכת בצצים ובפרדים חזיתם מה עלתה לה על אשר ילאתה לחולה לארץ:

(כ) וַתֹּאמֶר אֵלֶיהֶן אֵל וַתֹּאמֶר אֵלֵיהֶם אֵל תְּהִיו קוֹרְאִים לִי נַעֲמִי, קְרָאוּ לִי מֵרַת
נֶפֶשׁ כִּי הִמְר שְׂדֵי לִי מְאֹד.
תְּקַרְאָנָה לִי נַעֲמִי קְרָאוּ
לִי מְרָא כִּי הִמְר שְׂדֵי לִי
מְאֹד⁴⁸:

(כא) אֲנִי מְלֵאָה הַלְכָתִי⁴⁹ אֲנִי אֲנִי מְלֵאָה הַלְכָתִי וּבְנִי, וְרִיקָם הַשִּׁיבְנִי ה' מֵהֶם, לָמָּה זֶה
אֲתֹן קוֹרְאוֹת לִי נַעֲמִי. וּמִלְפָּנַי ה' עֲנֵתָה בִּי חֲסָאתִי וְשִׂדִי הָרַע לִי.
וְרִיקָם הַשִּׁיבְנִי ה' לָמָּה
תְּקַרְאָנָה לִי נַעֲמִי וְה' עֲנָה

⁴⁵ ע"ל רות רבה (פ"ג סי' ה): ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה. וראה כמה חביבים הגרים לפני המקום כיון שנתנה דעתה להתגיייר השוה הכתוב לנעמי. ע"ל יבמות מז ע"ב: ואין מרבים עליו [על הגר] ואין מדקדקים עליו: אמר רבי אלעזר מאי קראה דכתיב ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה.

⁴⁶ ע"ל רות רבה (פ"ג סי' ו): ותלכנה שתיהן א"ר שמואל בר' סימון אותו היום קציר העומר היה דתנינן תמן כל העיירות הסמוכות לשם היו מתכנסות כדי שיהא נקצר בעסק גדול ויש אומרים אבצן היה משיא את בנותיו אותו היום ר' תנחומא בשם ר' עזריה ור' מנחמא בשם ר' יהושע בר אבין כתיב (תהלים פ"ט) ה' צבאות מי כמוך חסין יה שמוציא דברים בעונתן אשתו של בעז מתה באותו היום ונתכנסו כל ישראל לגמילות חסדים ואזיל כל עמא לגמילות חסדא נכנסה רות עם נעמי והיתה זו יוצאת וזו נכנסה.

⁴⁷ ע"ל רות רבה (פ"ג סי' ו): ותהום כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי זו היא שמעשיה נאים ונעימים לשעבר היתה מהלכת באיסקפטיאות שלה ועכשיו היא מהלכת יחיפה ואת אמרת הזאת נעמי לשעבר היתה מכסה בבגדי מילתין ועכשיו היא מכסה בסמרטוטין ואת אמרת הזאת נעמי לשעבר היו פניה מאדימות מכח מאכל ומשתה ועכשיו פניה מוריקות מן רעבון ואת אמרת הזאת נעמי. ע"ל ב"ב צא ע"א: ר"ש בן יוחאי אומר אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ שנאמר ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי מאי הזאת נעמי א"ר יצחק אמרו חזיתם נעמי שיצאת מארץ לחור"ל מה עלתה לה.

⁴⁸ ע"ל רות רבה (פ"ג סי' ו): ואומרת להן אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה בר קפרא אמר לפרה הדיוטית שהעמידה בעליה בשוק אמר דדיינית היא ומשוה תלמים תלמים היא אמרין אין דדיינית אילין מכותיה דאית בה מה אינון כך אמרה נעמי למה וה' ענה בי ושדי הרע לי.

⁴⁹ ע"ל רות רבה (פ"ג סי' ז): מלאה הלכתי בבנים ומלאה בבנות ד"א אני מלאה הלכתי שהייתי מעוברת.

בי⁵⁰ וְשָׂדֵי הָרַע לִי:

מלכא הלכתי – בעושר ובנים, ד"א שהיתה מעוברת. ענה בי – העיד עלי שהרשעתי לפניו, ד"א ענה בי מדת הדין כמו וענה גאון ישראל:

וְתֹשֵׁב. וְתֹשֵׁב נַעֲמִי וְרוּת הַמּוֹאָבִיָּה כָּלְתָה עִמָּה הַשְּׂבָה מִשְׂדֵי מוֹאָב וְהָמָּה בָּאוּ בֵּית לָחֶם בְּעֶרְבַּיּוֹם הַפֶּסַח וּבְאוֹתוֹ יוֹם הַחֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַצֵּר אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁהָיָה מִשְׁעוֹרִים. (כב) וְתֹשֵׁב נַעֲמִי וְרוּת הַמּוֹאָבִיָּה כָּלְתָה עִמָּה הַשְּׂבָה מִשְׂדֵי מוֹאָב⁵¹ וְהָמָּה בָּאוּ בֵּית לָחֶם בְּתַחֲלֵת קָצִיר שְׁעָרִים⁵²:

בתחלת קציר שעורים – בקלירת העומר הכתוב מדבר:

ספר רות פרק ב

וּלְנַעֲמִי מִיַּדְעַע (מוֹדַעַע) וּלְנַעֲמִי וְלַאִשָּׁה אִישׁ גָּבוּר חֵיל חֶזֶק בְּתוֹרָה מִמְשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשָׁמוֹ בְּעַז. (א) וּלְנַעֲמִי מִיַּדְעַע (מוֹדַעַע) לְאִשָּׁה אִישׁ גָּבוּר חֵיל⁵³ מִמְשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשָׁמוֹ בְּעַז⁵⁴:

מודע – קרוב בן אחיו של אלימלך היה אמרו רבותינו ז"ל אלימלך ושלמון אזי בועז ופלוגי אלמוני הגואל ואזי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב היו ולא הועילו להם זכות אבותם בלחם מהארכ לחולה לארץ:

וְתֹאמַר רות הַמּוֹאָבִיָּה אֶל נַעֲמִי אֵלֶיךָ נָא הַשְּׂדָה וְאֶלְקָטָה בַּשָּׂבָלִים אַחַר אֲשֶׁר אֶמְצָא חֵן בְּעֵינָיו וְתֹאמַר לָהּ לְכִי בְּתִי. (ב) וְתֹאמַר רות הַמּוֹאָבִיָּה אֶל נַעֲמִי אֵלֶיךָ נָא הַשְּׂדָה וְאֶלְקָטָה בַּשָּׂבָלִים אַחַר אֲשֶׁר אֶמְצָא חֵן בְּעֵינָיו וְתֹאמַר לָהּ לְכִי בְּתִי⁵⁵:

אלכה נא השדה – לאחד משדות אנשי העיר אחרי אחד מהם אשר אמלך חן בעיניו שלא יגער בי. ואלקטה שבלים אחר אשר אמלך חן בעיניו – אחר מי אשר אמלך חן בעיניו:

⁵⁰ עי' רות רבה (פ"ג סי' ז): וה' ענה בי ענה בי מדת הדין המד"א (שמות כב) אם ענה תענה אותו ד"א וה' ענה בי העיד עלי כמד"א (דברים י"ט) שקר ענה באחיו ד"א וה' ענה בי כל ענייניה לא הוה אלא בי לפי שבעולם הזה וה' ענה בי אבל לעתיד לבא מה כתיב (ירמיה ל"ב) וששתי עליהם להיטיב אותם.

⁵¹ עי' רות רבה (פ"ד סי' ב): ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב זו היא ששבה משדי מואב.

⁵² עי' רות רבה (פ"ד סי' ב): א"ר שמואל בר נחמן כל מקום שנאמר קציר שעורים בקציר העומר הכתוב מדבר.

⁵³ עי' רות רבה (פ"ד סי' ג): ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל מודע קרוב אמר ר' אבהו נפיל נסיב לנפילא מה הם מעמידין גבורי חיל בעז נסיב לרות מה הם מעמידין דוד (שמואל א' ט"ז) יודע נגן וגבור חיל

⁵⁴ עי' רות רבה (פ"ד סי' ג): ממשפחת אלימלך ושמנו בועז הרשעים הן קודמין לשמן וכו' אבל הצדיקים שמן קודמין וכו' ושמנו בועז דומין לבוראם שנאמר (שמות ו') ושמי ה' לא נודעתי להם.

⁵⁵ עי' רות רבה (פ"ד סי' ד): רבי ינאי אמר בת ארבעים שנה היתה ואין קוראין בת אלא לבת ארבעים שנה.

(ג) ותלך ותבוא⁵⁶ ותלקט בשדה אחר הקוצרים ויקר מקרה חלקת השדה אשר היתה לבעז אשר ממשפחת אלימלך.
 בשדה אחרי הקוצרים ויקר מקרה⁵⁷ חלקת השדה לבעז אשר ממשפחת אלימלך⁵⁸:

ותבוא ותלקט בשדה – מזינו במדרש רות עד לא אזלת אתה שהוא אומר ותבוא ואחר ותלקט אלך שהיתה מסמנת הדרכים קודם שנכנסה לשדה והלכה וצאה וחזרה לעיר כדי לעשות סימנים ולזונום שלא חטעה בשבילין ותדע לשבו. ויקר מקרה – לבא בחלקת השדה אשר לבעז:

(ד) והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים, יהי דבר ה' בעזרתכם, ויאמרו לו יברכה ה'.
 והנה בעז בא מבית לחם⁵⁹ ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכה ה':

(ה) ויאמר בעז לנערו הממנה אדון על הקוצרים לאיזו אמה הנערה הנצב על הקוצרים⁶⁰ למי הנערה הזאת⁶¹.

למי הנערה הזאת – וכי דרכו של בעז לשאול צנקים אלך דברי נגיעות וחכמה ראה זה שתי צבלים לקטה שלשה אינה לקטה והיתה מלקטת עומדות מעומד ושוכבות מיושב כדי שלא תשחה:

(ו) ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר, נערה מעם מואב היא ששבה והתגיירה עם נעמי משדה מואב.
 הקוצרים ויאמר נערה מואב⁶² היא השבה עם נעמי משדה מואב:

השבה עם נעמי – הטעם למעלה תחת השי"ן לפי שהוא לשון עבר ואינה לשון פועלת:

⁵⁶ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ד): ותלך ותבוא עד כדון לא אזלת ואת אמרת ותבוא רבי יהודה בר' סימון אמר התחילה מסיימת לפניה הדרכים. ע"י שבת קיג ע"ב: ותלך ותבוא ותלקט בשדה אמר רבי אלעזר שהלכה ובאת הלכה ובאת עד שמצאה בני אדם המהוגנין לילך עמהם. ע"י מדרש זוטא רות (ב ג): ותלך ותבוא ותלקט בשדה. מפני מה כתב דוחקן של צדיקים הראשונים להודיע לאחרונים שאף על פי שהיו עניים היו בוטחים בבוראם לפיכך קנו חיי העולם הזה וחיי העולם הבא ושבחן נאה לי.

⁵⁷ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ד): ויקר מקרה א"ר יוחנן כל הרואה אותה מריק קרי
⁵⁸ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ד): חלקת השדה ממשפחת אלימלך שניתן לה ממי שהוא ראוי ליפול בחלקה

⁵⁹ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ה) (וכן ברכות נד ע"א): והנה בועז בא מבית לחם ר' תנחומא בשם רבנן אמר שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכימו עמהם בית דין של מעלה ואלו הן לשאול שלום בשם וכו' ועמד בועז ובית דינו והתקינו לשאול שלום בשם שנאמר והנה בעז בא מבית לחם וגו' וכן המלאך אמר לגדעון (שופטים ו') ה' עמך גבור החיל.

⁶⁰ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ו): ויאמר בועז לנערו הנצב על הקוצרים על כמה היה ממונה א"ר אליעזר בר מרים על ארבעים ושנים היה ממונה

⁶¹ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ו): למי הנערה הזאת ולא הוה חכים לה אלא כיון שראה אותה נעימה ומעשיה נאים התחיל שואל עליה כל הנשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת כל הנשים מסלקות כליהם וזו משלשלת כליה כל הנשים משחקות עם הקוצרים וזו מצנעת עצמה כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר. ע"י שבת קיג ע"ב: למי הנערה הזאת וכי דרכו של בועז לשאול בנערה אמר רבי אלעזר דבר חכמה ראה בה שני שבלין לקטה שלשה שבלין אינה לקטה.

(ז) וַתֹּאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאֶסְפְּתִי שְׂבָלִים בְּאֲלֻמּוֹת הַנֶּשֶׂאֶר אַחֲרֵי הַקּוֹצֵרִים וַתָּבוֹא וַתַּעֲמֹד וַתִּשְׁהֶה מְאֹז לַפְּנוֹת בְּקֶרֶב יְעַד עֵתָה כַּמְעַט, זֶה שְׁבֵתָה הַבַּיִת מְעַט.

(ז) וַתֹּאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעֵמְרִים⁶² אַחֲרֵי הַקּוֹצֵרִים וַתָּבוֹא וַתַּעֲמֹד מְאֹז הַבְּקֶר וְעַד עֵתָה זֶה שְׁבֵתָה הַבַּיִת מְעַט:

ותאמר – כלצה. אלקטה נא – לקט הסבלים. ואספתי בעמרים – סכחה של עמרים:

וַיֹּאמֶר בְּעֹז אֵל רוּת הַלּוֹא שָׁמַעַתְּ מִמֶּנִּי בְּתִי, אֵל תִּלְכִּי לְלֶקֶט שְׂבָלִים בַּשָּׂדֶה אַחֵר, וְגַם לֹא תַעֲבְרִי מִכָּאן לְלֶכֶת לְאִמָּה אַחֲרַת וַתִּתְּלוּי כְּאֵן אֵל נְעֻרְתִּי.

(ח) וַיֹּאמֶר בְּעֹז אֵל רוּת הַלּוֹא שָׁמַעַתְּ בְּתִי אֵל תִּלְכִּי לְלֶקֶט בַּשָּׂדֶה אַחֵר⁶³ וְגַם לֹא תַעֲבֹרִי מִזֶּה⁶⁴ וְכִה תִדְבְּקִין עִם נְעֻרְתִּי⁶⁵:

תְּהִי מִסְתַּכֶּלֶת בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר יִקְצְרוּן וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן, הַלּוֹא צְוִיתִי אֶת הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נָגַעַךְ, וּבָעֵת אֲשֶׁר אֶת צְמֵאָה לְמִים, לְכִי אֵל הַכְּלִים וְתִהְיֶה שׁוֹתָה מִים אֲשֶׁר יִמְלְאוּ הַנְּעָרִים.

(ט) עֵינֶיךָ בַּשָּׂדֶה⁶⁶ אֲשֶׁר יִקְצְרוּן וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הַלּוֹא צְוִיתִי אֶת הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נָגַעְךָ⁶⁷ וְצִמַּת וְהִלַּכְתְּ אֵל הַכְּלִים⁶⁸ וְשָׁתִית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאֲבוּן הַנְּעָרִים⁶⁹:

ולמית והלכת אל הכלים – ואם תלמאי אל תכלמי מלכת ולשחות מכלי המים אשר יסאבון הנערים:

וַתִּפֹּל עַל פְּנֵיהָ וַתִּשְׁתַּחֲו אֶרְצָה וַתֹּאמֶר אֵלָיו מַה זֶה מְצִאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירַנִי וְאֲנֹכִי מְעַם נְכָרִי מִבְּנוֹתֵיהֶן שֶׁל מוֹאָב וּמְעַם אֲשֶׁר לֹא טָהֵר לְבוֹא בְּקֶהֱל ה'.

(י) וַתִּפֹּל עַל פְּנֵיהָ וַתִּשְׁתַּחֲו אֶרְצָה⁷⁰ וַתֹּאמֶר אֵלָיו מְדוּעַ מְצִאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירַנִי וְאֲנֹכִי

⁶² עי' רות רבה (פ"ד סי' ז): ותאמר אלקטה נא ואספתי בעמרים וגו' מעט תפסה לוקו מאותה שבבית שהיא מצפה לה.
⁶³ עי' רות רבה (פ"ד סי' ח): ויאמר בועז אל רות הלא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר על שם (שמות כ') לא יהיה לך אלהים אחרים על פני.
⁶⁴ עי' רות רבה (פ"ד סי' ח): וגם לא תעבורי מזה על שם (שם ט"ו) זה אלי ואנוהו.
⁶⁵ עי' רות רבה (פ"ד סי' ח): וכה תדבקין עם נערוטי אלו הצדיקים שקרויין נערים שנאמר (איוב מ') התשחק בו כצפור ותקשרנו לנערוטיך:
⁶⁶ עי' רות רבה (פ"ד סי' ט): עיניך זו סנהדרין מאתים וארבעים ושמונה אברים שיש באדם אינן הולכין אלא אחר העינים הדא שנאמר עיניך וגו'
⁶⁷ עי' רות רבה (פ"ד סי' ט): והלכת אחריהן לבלתי נגעך שלא לרחוק
⁶⁸ עי' רות רבה (פ"ד סי' ט): וצמית והלכת אל הכלים אלו הצדיקים שקרויין כלים שנאמר (ש"ב א') איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה
⁶⁹ עי' רות רבה (פ"ד סי' ט): ושתית מאשר ישאבון הנערים זה בית השואבה ולמה נקרא שמה שואבה שמשם היו שואבין רוח הקדש שנאמר (ישעיה י"ב) ושאתם מים בששון ממעיני הישועה
⁷⁰ עי' רות רבה (פ"ה סי' ב): ותפל על פניה ותשתחו ארצה וגו' מלמד שנתנבאה שהוא עתיד להכירה כדרך כל הארץ.

נְבִיאָה:

וַיַּעַן בְּעֵז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגֵד לִי עַל פִּי מֵאִמֶּר הַחֲכָמִים שְׁכַאֲשֶׁר גָּזַר ה' לֹא גָזַר עַל נְקֻבוֹת רַק עַל הָאֲנָשִׁים וַנֹּאמֶר לִי בְּנְבוּאָה שְׁעִתִּידִים לְצֵאת מִמֶּךָ מַלְכִים וּנְבִיאִים בְּגִלְל הַחֲסֵד אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חַמוּתְךָ שְׁפָרְנִסְתָּ אוֹתָהּ אַחֲרֵי מוֹת בְּעֶלְךָ וְעִזְבִּתְךָ יְרֵאתְךָ וְעִמְךָ אֲבִיךָ וְאִמְךָ וְאַרְצְךָ מוֹלַדְתְּךָ וְהִלַּכְתְּ לְהִתְגַּיֵּר וְלִשְׁבֹּת בְּתוֹךְ עַם אֲשֶׁר לֹא נוֹדַע לְךָ מִתְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם.

(יא) וַיַּעַן בְּעֵז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגֵד הֲגֵד לִי⁷¹ כִּל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חַמוּתְךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישְׁךָ⁷² וְתַעֲזִבִי אֲבִיךָ וְאִמְךָ⁷³ וְאַרְצְךָ מוֹלַדְתְּךָ⁷⁴ וְתִלְכִי אֵל עַם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ תְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם⁷⁵:

יְגַמַּל ה' לְךָ גְּמוּל טוֹב בְּעוֹלָם הַזֶּה עַל מַעֲשֶׂיךָ הַטּוֹב וְתִהִי מִשְׁכַּרְתְּךָ שְׁלָמָה לְעוֹלָם הַבָּא מֵעַם ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לְהִתְגַּיֵּר וְלַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפֵי שְׂכִינַת כְּבוֹדוֹ, וּבְאֹתוֹ הַזְּכוּת תִּנְצְלִי מִדִּין גִּיהֶנֶם לִהְיוֹת חֶלְקְךָ עִם שָׂרָה וְרַבֵּקָה וְרַחֵל וְלֵאָה.

(יב) יְשָׁלֵם ה' פְּעֻלְךָ⁷⁶ וְתִהִי מִשְׁכַּרְתְּךָ שְׁלָמָה⁷⁷ מֵעַם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו⁷⁸:

וְתֹאמֶר אֲמַצְאָ חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי כִּי נִחַמְתָּנִי לְהַכְשִׁירֵנִי לְהִטָּהֵר בְּקַהֲלָהּ ה' וְכִי דִבַּרְתָּ תַּנְחוּמִים עַל לֵב שְׁפָחְתְּךָ שֶׁהִבְטַחְתָּנִי לְרִשְׁתָּ עוֹלָם הַבָּא

(יג) וְתֹאמֶר אֲמַצְאָ חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי⁷⁹ כִּי

⁷¹ עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): ויען בועז ויאמר לה הגד הוגד לי למה שתי פעמים הגד הוגד לי הוגד לי בבית הוגד לי בשדה

⁷² עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך שאין תלמוד לומר בחיי אישך

⁷³ עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך זו איפרכי' שלך ותעזבי אביך ואמך מעבודת כוכבים שלך שנאמר (ירמיה ב') אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתי

⁷⁴ עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): וארץ מולדתך זו שכונתה

⁷⁵ עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום שאילו תמול שלשום לא היית. ועי' פסיקתא דרב כהנא (טז א): שאילו באת אצלינו מתמול שלשם לא היינו מקבלין אותך שעדיין לא נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

⁷⁶ עי' פסיקתא דרב כהנא (טז א): ישלם י"י פעלך (רות ב יב) אמר לה מי שהוא עתיד ליתן שכרן של צדיקים הוא יתן שכרך מעם י"י אלהי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו

⁷⁷ ותהי משכורתך שלימה (שם) שלמה כת' א"ר יוסי אמ' לה שלמה יעמוד ממך.

⁷⁸ עי' רות רבה (פ"ה סי' ד): א"ר חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו א"ר אבון שמענו שיש כנפים לארץ שנאמר (ישעיה כ"ד) מכנף הארץ זמירות שמענו וכנפים לשמש שנאמר (מלאכי ג') וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וכנפים לחיות שנאמר (יחזקאל ג') וקול כנפי החיות וכנפים לכרובים שנאמר (מ"א ח') כי הכרובים פורשי כנפים וכנפים לשרפים שנאמר (ישעיה ו') שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים בא וראה כמה גדול כחן של צדיקים וכמה גדול כחה של צדקה וכמה גדול כחן של גומלי חסדים שאין חסין לא בצל שחר ולא בצל כנפי ארץ ולא בצל כנפי שמש ולא בצל כנפי חיות ולא בצל כנפי כרובים ולא בצל כנפי שרפים אלא בצל מי שאמר והיה העולם שנאמר (תהלים ל"ו) מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיק יחסיון. עי' פסיקתא דרב כהנא (טז א): א"ר אבון גדול כחון של גומלי חסדי' שאינן חסין לא בצל כנפי הארץ ולא בצל כנפי השחר ולא בצל כנפי השמש ולא בצל כנפי הכרובים ולא בצל כנפי החיות ולא בצל כנפי שרפים ובצל מי הם חסים בצילו של הקב"ה הד"ה דכת' מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיק יחסיון.

⁷⁹ עי' רות רבה (פ"ה סי' ה): ותאמר אמצא חן בעיניך אדוני וגו' ואנכי לא אהיה כאחת

נחמתני⁸⁰ וכי דברת על לב שפתתך⁸¹ ואנכי לא אהיה כאחת שפתתך:
 כמו הצדיקות ואני אין לי זכות להיות לי חלק לעולם הבא אפלו עם אחת משפחותיך.
 לא אהיה כאחת שפתתך – איני חשובה כאחת מן השפחות שלך:

ויאמר לה בעז לעת הסעודה גשי פה, ואכלת מן הלחם וטבלי סעודתך בתבשיל שהתבשיל בחמץ ותשב מצד הקצרים ויושט לה קמח קלי ותאכל ותשבע ותתר.
 (יד) ויאמר לה בעז לעת האכל גשי הלם⁸² ואכלת מן הלחם⁸³ וטבלת פתך בחמץ⁸⁴ ותשב מצד הקצרים⁸⁵ ויצבט לה קלי⁸⁶ ותאכל ותשבע ותתר⁸⁷.

⁸⁰ עי' פסיקתא דרב כהנא (טז א): אמצא חן בעיניך אדני כי נחמתני (רות ב יג) ויאמר לה בועז (שם יד) אמר לה לא תאמרן כדין חס ושלוש מן האמהות את נמנית אין את נמנית אלא מן האימהות והרי הדברים קל וחומר מה אם בועז שדיבר על ליבה של רות דברים טובים דברים נוחמים נחמה כשיבוא הקב"ה לנחם את ירושלים על אחת כמה וכמה נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם.

⁸¹ עי' רות רבה (פ"ה סי' ה): שפחותיך אמר לה חס ושלוש אין את מן האמהות אלא מן האימהות ודכוותה (במדבר ל"ב) ונבח הלך וילכוד את קנת ואת בנותיה וגו' מלמד שלא עמד לה אותו השם ודכוותה (זכריה ה') ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער מלמד שאין לשקר תשועה.

⁸² עי' רות רבה (פ"ה סי' ו): ויאמר לה בועז לעת האכל גשי הלום ר' יוחנן (נ"א יונתן) פתר בה שית שטין מדבר בדוד גשי הלום קרובי למלכות ואין הלום אלא מלכות הה"ד (שמואל ב' ז') כי הביאותני עד הלום וכו' ד"א גשי הלום מדבר בשלמה גשי הלום קרובי למלכות וכו' ד"א גשי הלום מדבר בחזקיהו גשי הלום קרובי למלכות וכו' ד"א גשי הלום מדבר במנשה גשי הלום קרובי למלכות וכו' ד"א מדבר במלך המשיח גשי הלום קרובי למלכות וכו' ד"א גשי הלום מדבר בבועז קרובי להכא.

⁸³ עי' רות רבה (פ"ה סי' ו): ואכלת מן הלחם זו לחמה של מלכות וכו' ואכלת מן הלחם זו לחמה של מלכות שנאמר (מלכים א' ד') ויהי לחם שלמה ליום אחד ששים כר קמח ושלושים כר סלת וכו' ואכלת מן הלחם זה לחמן של קוצרים

⁸⁴ עי' רות רבה (פ"ה סי' ו): וטבלת פתך בחומץ אלו היסורין שנאמר (תהלים ו') ה' אל באפך תוכיחני וכו' וטבלת פתך בחומץ זה לכלוך מעשים וכו' וטבלת פתך בחומץ אלו היסורין שנאמר (ישעיה ל"ח) ויאמר ישעיהו ישאו דבלת תאנים וכו' וטבלת פתך בחומץ שלכלך מעשיו כחומץ ממעשים רעים וכו' וטבלת פתך בחומץ אלו היסורין שנאמר (ישעיה נ"ג) והוא מחולל מפשעינו וכו' וטבלת פתך בחומץ דרך הקוצרים להיותן טובלין בחומץ פתן אמר רבי יונתן מכאן שמוציאן מיני חומצנין לגרנות

⁸⁵ עי' רות רבה (פ"ה סי' ו): ותשב מצד הקוצרים שנוצדה ממנו המלכות לשעה דאמר רב הונא כל אותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום לא עלו מן המנין שהיה מתכפר לו בשעירה כהדיוט וכו' ותשב מצד הקוצרים שנוצדה לו מלכותו לשעה דא"ר יוחאי בר חנינא מלאך ירד בדמות שלמה וישב לו על כסאו והיה מחזר שלמה על פתחי ישראל ואומר (קהלת א') אני קהלת (בן דוד) הייתי מלך על ישראל בירושלם מה היתה אחת מהן עושה היתה נותנת לפניו קערה של גריסין ומכה אותו בקנה על ראשו ואומרת לו ולא שלמה יושב על כסאו ואתה אומר אני שלמה מלך ישראל וכו' ותשב מצד הקוצרים שנוצדה לו מלכותו לשעה כמה דתימא (שם ל"ז) ויאמר חזקיהו יום צרה ותוכחה וכו' ותשב מצד הקוצרים שנוצדה לו מלכותו לשעה וכו' ותשב מצד הקוצרים שעתידיה מלכותו ליצד ממנו לשעה שנאמר (זכריה י"ד) ואספתי את כל הגוים אל ירושלם למלחמה ונלכדה העיר וכו' ותשב מצד הקוצרים בצד הקוצרים ודאי

⁸⁶ עי' רות רבה (פ"ה סי' ו): ויצבט לה קלי שחזרה לו מלכותו שנאמר (תהלים כ') עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו וכו' ויצבט לה קלי שחזרה לו מלכותו וכו' ויצבט לה קלי שחזרה לו מלכותו שנאמר (ד"ה ב' ל"ב) וינשא לעיני כל הגוים וכו' ויצבט לה קלי שחזרה לו מלכותו שנאמר (שם) וישיבהו ירושלם למלכותו וכו' ויצבט לה קלי שהיא עתידיה לחזור לו שנאמר (ישעיה י"א) והכה ארץ בשבט פיו וכו' ויצבט לה קלי קליל זעיר בשתי אצבעותיו

וטבלת פתך בחומץ – מכאן שהחומץ יפה לשרב. ויכזב לה קלי – ויושט לה ואין לו דמיון במקרה
אלא בלשון משנה אחרים ותוך זכות הכביטה:

(טו) ותקם לתקם⁸⁸ ויצו
בעז את נערי לאמר גם
בין העמרים ולא
תכלימוה:

ותקם לתקם ויצו בעז את נערי לאמר גם בין העמרים ולא תכלימוה:

(טז) וגם של תשלו לה מן
הצבתים ועזבתם⁸⁹
ולקטה ולא תגערו בה:
וגם של תשלו – שכח תשכחו עשו עמכם כאלו אתם שוכחים תרגום כל שגגה שלוח וכן על
השל, דבר אחר לשון כי ישל זיתך. לכתים – עמרים קטנים יש דוגמתו בלשון משנה מלאך לכתים או
כריכות:

(יז) ותלקט בשדה עד
הערב ותחבט את אשר
לקטה ויהי כאיפה
שערים⁹⁰:

ותלקט. ותלקט שבליים בשדה עד הערב ותדוש את השבליים אשר לקטה ויהי שעוריהם כשלישה סאים שעורים.

(יח) ותשא ותבוא העיר⁹¹
ותרא חמותה את אשר
לקטה ותוצא לתן לה
את אשר הותרה
משבעה:

ותשא ותבוא העיר ותרא חמותה את אשר לקטה, ותוציא מהתרמיל ותתן לה את מזונה את אשר הותרה משבעה.

(יט) ותאמר לה חמותה
איפה לקטת היום ואנה
עשית יהי מכירך ברוך
בעז:

ותאמר לה חמותה איפה לקטת היום ואיפה השתדלת לעשות יהי האיש שנודע לך ברוך, ותגד לחמותה את אשר השתדלת לעשות עמו, ותאמר שם האיש אשר השתדלתי לעשות עמו היום הנה נקרא בעז.

⁸⁷ ע"י רות רבה (פ"ה סי' ו): ותאכל ותשבע ותותר אוכל בעולם הזה ואוכל לימות המשיח ואוכל לעתיד לבא וכו' ותאכל ותשבע ותותר אוכל בעולם הזה אוכל לימות המשיח אוכל בעולם הבא וכו' מאחרי כן ותאכל ותשבע ותותר אוכל בעולם הזה אוכל לימות המשיח אוכל לעולם הבא וכו' א"ר יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם שאלו היה ראובן יודע וכו' ואלו היה יודע בעז שהקב"ה מכתוב עליו ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר עגלות מפוטמות היה מאכילה.

⁸⁸ ע"י מדרש זוטא רות (ב טו): כיון שנתרחקה אמר בועז לנערו אל תבוז בה שהיא בת מלכים ואל תגערו בה אל תשמיענה דבר קשה.

⁸⁹ ע"י רות רבה (פ"ה סי' ז): שול תשולו לה מן הצבתים ר' יוחנן היה מבדר סלעים כדי לזכות בהן ר' שמעון בר בא רבינו היה מבקר גרישין כדי לזכות בהן. ע"י מדרש זוטא רות (ב טו): גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה א"ל אינה מקבלת אמר להם: וגם של תשולו לה מן הצבתים. לא תודיעוה אלא אתם רואים עומר יחידי עשו אותה שכחה בא.

⁹⁰ ע"י רות רבה (פ"ה סי' ח): ותלקט בשדה עד הערב וגו' וכמה היא איפה ר' יוחנן אמר ג' סאין דתנינן האיפה ג' סאין ותשא ותבא העיר:

⁹¹ ע"י מדרש זוטא רות (ב יח): ותשא ותבא העיר. מלמד שהיתה מחזרת אחר מאכלה שלה בכל יום כיון שראתה חמותה נתייראה אמרה חס ושלוש נדבקה לפריצים.

וְתִגַּד לְחַמּוֹתֶיהָ אֶת אֲשֶׁר
עָשָׂתָה עִמּוֹ וְתֹאמֶר שֵׁם
הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ
הַיּוֹם בְּעוֹזִי⁹²:

יהי מכיכך צדוק – בעל השדה שנשא ונתן לך פנים ללקט נשדהו:

(כ) וְתֹאמֶר נְעָמִי לְבִלְתָּהּ
בְּרוּךְ הוּא לְהִי⁹³ אֲשֶׁר לֹא
עָזַב חֲסִדּוֹ אֶת הַחַיִּים⁹⁴
וְאֶת הַמֵּתִים⁹⁵ וְתֹאמֶר לָהּ
נְעָמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ
מִגְּאֻלָּנוּ הוּא⁹⁶:

וְתֹאמֶר נְעָמִי מִבְּרַךְ הוּא מִפִּי קִדְּשׁוּ שֵׁל ה' אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֲסִדּוֹ
אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֵּתִים וְתֹאמֶר לָהּ נְעָמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגְּאֻלָּנוּ
הוּא.

את החיים ואת המתים – שזן ומפרנס את החיים ונטפל בצורכי המתים:

(כא) וְתֹאמֶר רות
הַמּוֹאֲבִיָּה גַם כִּי אָמַר אֵלַי
עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי
תִדְבְּקִין⁹⁷ עַד אִם כִּלּוֹ אֶת
כָּל הַקְּצִיר אֲשֶׁר לִי:

וְתֹאמֶר רות המואביה גם כי אמר אלי אל הנערות אשר לי תתלוי עד
זמן כדי שיכלו את כל הקציר אשר לי.

(כב) וְתֹאמֶר נְעָמִי אֵל
רות בְּלָתָהּ טוֹב בְּתִי כִּי
תִצְאִי עִם נְעֻרוֹתַי וְלֹא
יִפְגְּעוּ בְךָ בְּשָׂדֵה אַחֵר⁹⁸:

וְתֹאמֶר נְעָמִי אל רות בלתי, טוב ויפה בתי כי תצאי עם נערותי ולא
יפגעו בך בשדה אחר.

(כג) וְתִדְבַק בְּנְעֻרוֹתַי בְּעוֹז
לְלֶקֶט עַד כָּלוֹת קְצִיר הַשְּׂעָרִים וְקְצִיר
הַחֲטִיִּם וְתִשָּׁב אֶת חַמּוֹתֶיהָ.

וְתִדְבַק בְּנְעֻרוֹתַי בְּעוֹז לְלֶקֶט עַד כָּלוֹת קְצִיר הַשְּׂעָרִים וְקְצִיר הַחֲטִיִּם
וְתִשָּׁב אֶת חַמּוֹתֶיהָ.

⁹² עי' רות רבה (פ"ה סי' ט): תני בשם ר' יהושע יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית שכן אמרה רות לנעמי שם האיש אשר עשיתי עמו היום ולא אמרה אשר עשה עמי אלא אשר עשיתי עמו הרבה פעולות והרבה טובות עשיתי עמו בשביל שהאכילני פרוסה אחת.

⁹³ עי' לקמן הערה 117.

⁹⁴ עי' רות רבה (פ"ה סי' י): ותאמר נעמי לכלתה ברוך הוא לה' אשר לא עזב חסדו את החיים שזן ופרנס את החיים

⁹⁵ עי' רות רבה (פ"ה סי' י): ואת המתים שנטפל בתכריכיהון.

⁹⁶ עי' רות רבה (פ"ה סי' י): ותאמר לה נעמי קרוב לנו האיש מגואלנו הוא א"ר שמואל בר נחמן בעז גדול הדור היה והאשה עשתה אותו קרוב שנאמר קרוב לנו האיש.

⁹⁷ עי' רות רבה (פ"ה סי' יא): ותאמר רות המואביה גם כי אמר אלי עם הנערות אשר לי תדבקין א"ר חנין בר לוי בודאי מואביה היא זו הוא אמר וכה תדבקין עם נערותי והיא אמרה עם הנערות אשר לי ותדבק בנערות בעז. ועי' ילקוט רות רמז תרג: אמר ר' יוחנן ודאי מואביה היא שהוציאה עילה על אותו צדיק, הוא אמר לה וכה תדבקין עם נערותי והיא אומרת לחמותה עם הנערות אשר לי תדבקין, ואף נעמי אמרה ברוח הקדש טוב בתי כי תצאי עם נערותי.

⁹⁸ עי' מדרש זוטא רות (ב כב): ותאמר נעמי אל רות כלתה וגו' ולא יפגעו בך בשדה אחר. לפי שאומות העולם חשודים אפילו על הבהמה אלא מוטב לנו שתביא מעט מצילו של זה ולא הרבה ממקום אחר ותוציאי שם רע על משפחותינו.

השערים וקציר החטים⁹⁹
ותשב את חמותה:

ספר רות פרק ג

(א) ותאמר לה נעמי לה נעמי
חמותה בתי¹⁰⁰ הלא
אבקש לך מנוח אשר
ייטב לך:

(ב) ועתה הלא בעז
מדעתנו אשר היית את
נערותי הנה הוא זרה את
גרן השערים הלילה¹⁰¹:

מדעתנו – קרובינו. הנה הוא זרה – המוץ ווונטו"ר בלע"ז. הלילה – שהיה הדור פרוץ בגנבה וגזל
והיה יסן בגורנו לשמור גורנו:

(ג) ורחצת¹⁰² וסכת¹⁰³
ושמת (ושמתך)
עליך¹⁰⁴
וירדת (וירדת) הגרן¹⁰⁵
אל תודעי לאיש עד פלתו
לאכל ולשתות:

ורחצת – מטנוף ע"ז סלך. וסכת – אלו מכות. ושמת שמלותיך – בגדים של שבת. וירדת הגרן –
וירדתי כתיב זכותי תרד עמך. אל תודעי לאיש – לבועז:

(ד) ויהי בשכבו וידעת
את המקום אשר ישכב
שם ובאת ונגלת מרגלתיו
ושכבתי (ושכבת) והוא
יגיד לך את אשר תעשין:

⁹⁹ עי' רות רבה (פ"ה סי' יא): א"ר שמואל בר נחמן מתחלת קציר שעורים עד כלות קציר
החטים שלשה חדשים

¹⁰⁰ עי' מדרש זוטא רות (ג א): ותאמר לה נעמי חמותה בתי וגו'. התחילה מהרהרת ואומרת
שמה ישא אותה שלא מדעתי התחילה מפתה בדברים עד שלא תאמר מה היא מתבקשת.

¹⁰¹ עי' תנחומא בהר ג: הוא היה נשיא והיה זורה את השעורים בגורן אלא שהיה דורו פרוץ
בגזל והיה יוצא לשם לשמור גורנו. עי' ילקוט ילקוט רות (רמז תרג): אמר ר' אבא בר כהנא מכאן
לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה.

¹⁰² עי' רות רבה (פ"ה סי' יב) ורחצת מטנופת עבודת כוכבים שלך

¹⁰³ עי' רות רבה (פ"ה סי' יב) וסכת אלו מצות וצדקות

¹⁰⁴ עי' רות רבה (פ"ה סי' יב) ושמת שמלותיך עליך וכי ערומה היתה אלא אלו בגדי שבתא
מכאן אמר רבי חנינא צריך אדם להיות לו שני עטפים אחד לחול ואחד לשבת

¹⁰⁵ עי' רות רבה (פ"ה סי' יב) וירדת הגרן אמר לה זכותי תרד עמך ד"א וירדת הגרן מכאן
שאינ עושין גרנות אלא בנמוך שבעיר

(ה) וְתֹאמֶר אֵלֶיהָ כָּל אֲשֶׁר תֹּאמְרֵי אֵלַי אַעֲשֶׂה.
אֲשֶׁר תֹּאמְרֵי (אֵלַי)
אַעֲשֶׂה¹⁰⁶:

(ו) וְתִרְדּוּ הַגֵּרִין וְתַעֲשׂוּ¹⁰⁷ כְּכָל אֲשֶׁר צִוְּתָה חֲמוּתָה.
כְּכָל אֲשֶׁר צִוְּתָה
חֲמוּתָה¹⁰⁸:

ותכל הגורן ותעש – היא אמרה לה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך ולאחר כך ויכדת הגורן והיא לא עשתה כן אלא אמרה אם ארד כשאני מקושטת הפוגע בי והרואה אותי יאמר שאני זונה לפיכך ירדה בתחלה הגורן ולאחר כך קשטה את עצמה כאשר אותה חמותה:

(ז) וַיֹּאכַל בַּעַז וַיִּשֶׁתּוּ וַיֵּיטֵב לָבוּ וַיִּבְרַךְ שֵׁם ה' אֲשֶׁר קָבַל תְּפִלָּתוֹ וַהֲסִיר לָבוּ¹⁰⁹ וַיָּבֵא לְשֹׁכֵב בְּקִצָּה הָעֵרְמָה¹¹⁰ וַתָּבֵא בְלֹט¹¹¹ וַתִּגַּל מְרִגְלָתוֹ וַתִּשְׁכַּב:
וַיֵּיטֵב לָבוּ – עֵסֶק בְּתוֹרָה. וַתִּבְּא בְּלֹט – בְּנִחָה:

(ח) וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה¹¹² וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיִּשְׁתַּמֵּם הָאִישׁ וַיִּרְעַד וַיִּרְךָ כְּלָפֶת בְּשָׂרוֹ מֵרַעְדָּה, וַיֵּרָא אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מִלְּמַדְרֵי וַיִּכְבַּשׁ יָצָרוֹ וְלֹא קָרַב אֵלֶיהָ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה וַיִּחַרְדּוּ הָאִישׁ וַיִּקְלַפֶּת¹¹³

¹⁰⁶ עי' רות רבה (פ"ה סי' יג): ויהי בשכבו ותאמר אליה כל אשר תאמרי אלי אלי קרי ולא כתיב אמרה לה שמא יבא אחד מן הכלבים ויזדווג לי ואעפ"כ עלי לישב הדברים:

¹⁰⁷ עי' רות רבה (פ"ה סי' יד): ותרד הגורן במואב כתיב (ירמיה מ"ח) אני ידעתי נאם ה' עברתו ולא כן בדיו רבי חנינא בר פפא ור' סימון ורבנן ר' חנינא אמר תחלת עבודה של מואב לא היה לשם שמים אלא לשם זנות שנאמר (במדבר כ"ח) וישב ישראל בשטים וגו' בדיו לא כן עשו לשם זנות אלא לשם שמים ותעש בדיו לא נאמר אלא לא כן עשו לשם שמים אלא לשם זנות וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות רבנן אמרי תחלת עבודה לשם זנות וסופה לשם שמים שנאמר ותרד הגורן ותעש.

¹⁰⁸ עי' תנחומא בהר ג: היא לא עשתה כן כמו שאמרה לה חמותה היא אמרה לה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך ואח"כ וירדת הגורן ומה עשתה רות לאחר שירדה לגורן עשתה כל מה שאמרה לה שנאמר (שם) ותרד הגורן ותעש ככל אשר צוית חמותה למה לא עשתה כך אמרה רות כלתה הדור פרוץ בעריות שמא יראו אותי מקושטת ויאמרו שמא זונה היא ולפיכך ותרד הגורן ואחרי כן ותעש ככל אשר צוית חמותה.

¹⁰⁹ עי' רות רבה (פ"ה סי' טו): ויאכל בעז וישת וייטב למו למה וייטב למו שבירך על מזונו ד"א וייטב למו שאכל מיני מתיקה אחר המזון שהיא מרגלת לשון לתורה ד"א וייטב למו שעסק בדברי תורה שנאמר (תהלים ק"ט) טוב לי תורת פיך ד"א וייטב למו שהיה מבקש אשה שנאמר (משלי י"ח) מצא אשה מצא טוב

¹¹⁰ עי' רות רבה (פ"ה סי' טו): ויבא לשכב בקצה הערמה ר' יהודה נשיאה בעא קומי ר' פנחס בר חמא בועז גדול הדור היה ואת אמרת בקצה הערמה אמר לו לפי שהיו אותו הדור שטופים בזמה והיו נותנין שכר לזונות מן הגרנות הה"ד (הושע ט') אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וגו' ואין דרכן של צדיקים לעשות כן ולא עוד אלא לפי שהצדיקים רחוקים מן הגזל וע"כ ממונם חביב עליהם.

¹¹¹ עי' תנחומא בהר ג: מהו בלט כמו דאמרת הנה היא לוטה בשמלה (ש"א כא).

¹¹² עי' במ"ר פט"ו סי' טז: חצות לילה אקום להודות לך אמר דוד חייב אני לעמוד בחצי לילה ולקלסך על פלאות שעשית עם זקנתי בחצי הלילה דכתיב (רות ג) ויהי בחצי הלילה.

¹¹³ עי' ר"ת רבה פ"ו סי' א: וילפת לפתתו כחזזית התחיל ממשמש בשערה אמר רוחות אין להם שער אמר לה מי את רוח או אשה אמרה אשה פנויה את או אשת איש אמרה לו פנויה טמאה את או טהורה אמרה לו טהורה והנה אשה טהורה מכל הנשים שוכבת מרגלותיו. עי' סנהדרין יט ע"ב: ויהי בחצי הלילה ויחדר האיש וילפת מאי וילפת אמר רב שנעשה בשרו כראשי לפתות. רש"י:

וְהִנֵּה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת יוֹסֵף הַצַּדִּיק אֲשֶׁר מֵאֵן לְהִתְקַרֵּב אֶל הַמִּצְרִית אִשְׁתֵּי אָדוֹנָיו, וְכִמוֹ שְׁעֵשָׂה פִּלְטִיָּאֵל בֶּן לִישׁ הַחֲסִיד אֲשֶׁר נָעַץ חָרֵב בֵּין מְאָמְרוֹ וּבֵין מִיכַל בֵּת שְׂאוּל אִשְׁתֵּי דָוִד אֲשֶׁר מֵאֵן לְהִתְקַרֵּב אֵלֶיהָ.¹¹⁴

ויחרד האיש – כסבור שד הוא ונקס לצעוק והיא לחזתו ולפפתו בזרועותיה. וילפת – ורחז כמו (שופטים טז) וילפת שמסון. והנה אשה – נתן ידו על ראשה והכיר שהיא אשה:

(ט) וַיֹּאמֶר מִי אַתָּה וַתֹּאמֶר אֲנֹכִי רֹת אֲמַתְךָ וַיִּקְרָא שְׁמֶךָ עַל אֲמַתְךָ לְשֵׁאתִי לְאִשָּׁה כִּי גָּאֵל אֶתָּה.
אֲנֹכִי רֹת אֲמַתְךָ וּפְרִשְׁתָּ כְּנֶפֶךָ עַל אֲמַתְךָ¹¹⁵ כִּי גָּאֵל אֶתָּה¹¹⁶.

ופרשת כנפך – כנף כגדך לכסותי בטליתך והוא לשון נישואין. כי גואל אשה – לגאול נחלת אישי כמו שנאמר (ויקרא כה) בא גואלו הקרוב אליו וגאל וגומר וחמותי ואני כריכות למכור נחלתנו ועתה עליך לקנות קנה גם אותי עמה שיזכר שם המת על נחלתו כשאבא על השדה יאמרו זאת אשת מחלון:

(י) וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ מֵאֵת ה' בְּתִי, הֵיטִבְתָּ חֲסִדְךָ הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן, לְהַיָּבֵם קָטָן עַד עֵת שִׁיגְדֵל לְבַלְתִּי לְכַת אַחֲרֵי הַבְּחוּרִים לְזִנוֹת עַמָּהֶם אִם דָּל וְאִם עֲשִׂיר.
וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לְהַיָּבֵם¹¹⁷ בְּתִי הֵיטִבְתָּ חֲסִדְךָ הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן¹¹⁸ לְבַלְתִּי לְכַת אַחֲרֵי הַבְּחוּרִים¹¹⁹ אִם דָּל וְאִם עֲשִׂיר:
מִן הַלְחָשׁוֹן – אֶשֶׁר עָשִׂית עִם חֲמוֹתְךָ:

שנעשה בשרו - אבר: כראשי לפתות - נתקשה, ואף על פי כן כבש יצרו, ואף על פי שפנויה היתה, ועמו במיטה. ועי' תנחומא בהר ג: ויחרד האיש וילפת (רות ג) מהו וילפת כמו דאמרת וילפת שמשון את שני עמודי וגו' (שופטים טז) התחיל אותו צדיק לצעוק לפפתו. עי' מדרש זוטא רות ג ח: נשבע לה אם רוח את הסתלקי מעלי ואם מבני אדם את הודיעני מרה לו מבני אדם אני ובאתי לבקש מאת המקום שיתן לי חלק במשפחתך.

¹¹⁴ עי' רות רבה פ"ו סי' א: אמרה לו פנויה טמאה את או טהורה אמרה לו טהורה והנה אשה טהורה מכל הנשים שוכבת מרגלותיו שנאמר ויאמר מי את ותאמר אנכי רות אמתך וגו'.
¹¹⁵ עי' רות רבה פ"ו סי' א: אמר רבי ברכיה ארורים הרשעים להלן כתיב (בראשית ל"ט) ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי [כבהמה – ילקוט רות רמז תרה] אבל הכא ופרשת כנפך על אמתך.

¹¹⁶ עי' תנחומא בהר ג: מי את ותאמר אנכי רות אמתך אמר לה ומה באתה לעשות כאן אמרה לו לקיים את התורה שנא' וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו אלא עמוד וקיים את התורה אמר לה הואיל ובאתה לקיים את התורה ליני הלילה

¹¹⁷ עי' רות רבה (פ"ו סי' ב): ויאמר ברוכה את לה' בתי היטבת חסדך וגו' ר' יוחנן וריש לקיש ורבנן רבי יוחנן אמר לעולם אל ימנע אדם עצמו מלילך אצל זקן לברכו בועז היה בן שמונים שנה ולא נפקד כיון שהתפללה עליו אותה צדקת מיד נפקד שנאמר ותאמר נעמי ברוך הוא לה' ריש לקיש אמר רות בת ארבעים שנה היתה ולא נפקדה כיון שנשאת למחלון וכיון שהתפלל עליה אותו צדיק נפקדה שנאמר ויאמר ברוכה את לה' בתי ורבנן אמרין שניהם לא נפקדו אלא מברכותיה של צדיקים שנאמר ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן ה' את האשה. ועי' שם סי' א: חרדה שהחרידה רות לבועז דכתיב ויחרד האיש וילפת ובדין הוא שיקללנה אלא ובוטח בה' שוגב נתת בלבו וברכה שנאמר ברוכה את לה' בתי

¹¹⁸ עי' רות רבה פ"ו סי' ב: היטבת חסדך האחרון מן הראשון וגו' א"ר שמואל בר רב יצחק האשה אוהבת בחור מסכן מזקן עשיר
¹¹⁹ עי' מדרש זוטא רות ג י: ויאמר ברוכה את וגו' לבלתי לכת אחרי הבחורים. יפה עשית שלא הלכת אצל הפריצים.

(יא) וְעַתָּה בְּתִי אֵל תִּירָאִי כָּל אֲשֶׁר תֹּאמְרֵי לִי אַעֲשֶׂה לָּךְ כִּי יָדוּעַ לִפְנֵי כָּל יוֹשְׁבֵי שַׁעַר סְנֶהְדְּרִין הַגָּדוֹל שֶׁל עַמִּי, כִּי אִשָּׁה צַדִּיקָה אַתְּ, וְיֵשׁ בְּךָ כַּח לְשֹׂאת עַל מִצְוֹת ה'.

וְעַתָּה בְּתִי אֵל תִּירָאִי¹²⁰ כָּל אֲשֶׁר תֹּאמְרֵי אַעֲשֶׂה לָּךְ כִּי יוֹדַע כָּל שַׁעַר עַמִּי כִּי אִשָּׁת חַיִל אַתְּ:

(יב) וְעַתָּה כִּי אֲמַנֶּם כִּי (אם) גֵּאֵל אֲנֹכִי¹²¹ וְגַם יֵשׁ גֵּאֵל קְרוֹב מִמְּנִי:

וְעַתָּה כִּי אֲמַנֶּם אֲשֶׁר גֵּאֵל אֲנֹכִי וְגַם יֵשׁ אַחַר הֶרְאוֹי לּוֹ לְגֵאֵל יוֹתֵר מִמְּנִי.

ועתה כי אמנם – אם כתיב ולא קרי כלומר משמע ספק ודאי יש גואל קרוב ממנו, (ס"א) אם משמע ספק והוא ודאי, אמר רבי יהושע בן לוי שלמון ואלימלך וטוב אחים היו ומהו אשר לאחינו לאלימלך לעולם קורא אדם את דודו אחיו כענין שנאמר (בראשית יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו והלא אברם דודו היה כך היה בועז לאלימלך בן אחיו קרובו של מחלון אבל טוב היה קרוב יותר. קרוב ממני – שהוא רח ואני בן רח:

(יג) לִינִי הַלֵּילָה¹²² וְהָיָה בְּבִקְרָא אִם יִגְאֹלְךָ הָאִישׁ שְׂרָאוֹי לּוֹ לְגֵאֹלְךָ מִן הַתּוֹרָה הַרִי טוֹב, וְיִגְאֹל לְחַיִּים, וְאִם לֹא יִרְצֶה לְגֵאֹלְךָ, וְיִגְאֹלְתִיךָ אֲנֹכִי, אֲמַרְתִּי בְּשִׁבוּעָה לִפְנֵי ה', כִּי אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי לָּךְ כִּי אַעֲשֶׂה שְׁכָבִי עַד עֵת הַבִּקְרָא.

לִינִי הַלֵּילָה¹²² וְהָיָה בְּבִקְרָא אִם יִגְאֹלְךָ טוֹב וְיִגְאֹל וְאִם לֹא יִחַפֵּץ לְגֵאֹלְךָ וְיִגְאֹלְתִיךָ אֲנֹכִי¹²³ חִי ה'¹²⁴ שְׁכָבִי עַד הַבִּקְרָא:

ליני הלילה – ליני בלא איש. חי ה' – אמרה לו בדברים אלה מוליאני קפץ ונשבע לה שאינה מוליאה בדברים ויש מרבוחינו אמרו ליכרו נשבע שהיה יכרו מקטרגו אלה פנוי והיא פנויה בלא עליה ונשבע שלא יבא עליה כלל על ידי נישואין:

(יד) וַתִּשָּׁכַב מִרְגְּלֹתָיו וַתִּשָּׁכַב מִרְגְּלֹתָיו וַתִּקַּם בְּשַׁחַר בְּעוֹד שְׁלֹא מִכִּיר אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ מִפְּנֵי הַחֹשֶׁךְ, וַיֹּאמֶר לְנַעֲרָיו אֵל יִדְעֵה לְאִישׁ כִּי בָּאָה הָאִשָּׁה (מִרְגְּלֹתָיו) עַד הַבִּקְרָא

¹²⁰ עי' רות רבה (פ"ו סי' ג): ועתה בתי אל תיראי ועתה כי אמנם כי גואל אנכי וגם יש גואל קרוב ממני, רבנן וריב"ל רבנן סבירין טוב ואלימלך ובוועז אחים היו. ור' יהושע אמר שלמון ואלימלך וטוב היו אחים, אתיבון ליה, והא כתיב אשר לאחינו לאלימלך, א"ל אין אדם נמנע לקרא לדודו אחיו. ועי' מדרש זוטא רות ג י: התחילה מתייראה שלא יהרוג אותה אמר לה בתי אל תיראי וגו'. מפני מה התחיל מפתה בדברים מפני שצפה ברוח הקדש שמלך המשיח עתיד לעמוד הימנה ולא גילה לה לפיכך אמר לה ועתה כי אמנם כי גואל אנכי וגו'. אם נכתב ולא נקרא:

¹²¹ עי' לעיל הערה 120.

¹²² עי' רות רבה (פ"ו סי' ד): ליני הלילה הלילה הזו את לנה בלא איש ואין את לנה לילה אחרת בלא איש וכו' ר"מ הוה יתיב ודריש בהדין מדרשא דטבריא והוה אלישע רביה גזיז בשוקא רכיב על סוסיא בשבתא וכו' ליני הלילה בעולם הזה שכולו לילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל והיה בבקר בעולם שכולו טוב אם יגאלך טוב יגאל זה הקב"ה שנאמר (שם קמ"ה) טוב ה' לכל ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' שכבי עד הבקר ודמכת לה.

¹²³ עי' תנחומא בהר ג: אם יגאלך טוב יגאל (רות ג) שהיה לו אח גדול ממנו ושמו טוב ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' שכבי עד הבקר.

¹²⁴ עי' רות רבה (פ"ו סי' ד): יוסי שלשה הן שבא יצרן לתקפן ונזדרזו עליו כל אחד ואחד בשבועה ואלה הן יוסף ודוד ובוועז וכו' בועז מניין שנאמר חי ה' שכבי עד הבקר ר' יהודה ור' חוניא ר' יהודה אומר כל אותו הלילה היה יצרו מקטרגו ואומר את פנוי ומבקש אשה והיא פנויה ומבקשת איש עמוד ובוועלה ותהיה לך לאשה ונשבע ליצרו ואמר חי ה' שאיני נוגע בה. עי' תנחומא בהר ג: אמר רבי חנינא אמרה לו וכי בדברים אתה מוציאני אמר לה חי ה' איני מוציאך בדברים.

וּתְקַם בְּטָרוֹם (בְּטָרָם)¹²⁵ לַגֵּר. וַיִּבֶר אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אֵל יוֹדֵעַ כִּי בָאָה הָאִשָּׁה הַגֵּרָה¹²⁶:

וילמד אל יודע – מוסב על ותקם בטרם יכיר הוא זרז לקום כי אמר בלבו אין כבודי שזודע כי באה האשה הגורן:

(טו) וַיֹּאמֶר הָבִי הַמְטַפַּחַת אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְאַחֲזִי בָּהּ וְתֹאחֲזֵנִי בָּהּ וַיִּמְד שֵׁשׁ סָאִים שְׁעָרִים וַיֵּשֶׁת עֲלֶיהָ, וּבָא לָהּ לֶחֶם מֵאֵת ה' לְשִׂאתָם, וַיִּמְד נֶאֱמַר בְּנִבְוָאָה כִּי עֲתִידִים לְצֵאת מִמֶּנָּה שְׁשֵׁה צְדִיקֵי עוֹלָם, אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד עֲתִיד לֵהִיּוֹת מִתְבָּרָךְ בְּשֵׁשׁ בְּרִכּוֹת, דָּוִד וְדָנִיֵּאל וְחִבְרִיּוֹ, וּמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וַיָּבֵא בְּעַז אֶל הָעִיר.¹²⁷ וַיֹּאמֶר הָבִי הַמְטַפַּחַת¹²⁷ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְאַחֲזִי בָּהּ וְתֹאחֲזֵנִי בָּהּ¹²⁸ וַיִּמְד שֵׁשׁ שְׁעָרִים וַיֵּשֶׁת עֲלֶיהָ¹²⁹ וַיָּבֵא הָעִיר¹³⁰:

שש שעורים – אי אפשר לומר שש סאין שאין דרכה של אשה לשאת כמשאוי זה חלל שש שעורים ממס ורמז לה שעתיד ללכת ממנה בן שמתברך בשש ברכות רוח חכמה וזינה עלה וגבורה רוח דעת ויראת ה':

(טז) וַתָּבוֹא אֶל חֲמוּתָהּ וַתֹּאמֶר מִי אַתְּ בְּתִי וְתִגְדְּ לִי אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָּהּ הָאִישׁ, עַל פִּי מֵאֶמֶר מִלְפָּנֵי ה' בְּרוּחַ נְבוּאָה שֶׁנִּגְלְתָה לּוֹ עָשָׂה לָּהּ.¹³¹ וַתִּגְדֵּל לָּהּ אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָּהּ הָאִישׁ:

(יז) וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ סָאִים שְׁעָרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי הָאִישׁ כִּי אָמַר אֵלַי לֹא תִלְכִּי הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר

¹²⁵ עי' רות רבה פ"ז סי' א: בטרם יכיר איש בטרם כתיב מלמד שנשתתהה שש שעות כמנין הו"ו.

¹²⁶ עי' רות רבה (פ"ז סי' א): ויאמר אל יודע כי באה האשה הגורן למי אמר א"ר מאיר לבן ביתו א"ר חוניא ורבי ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק כל אותו הלילה היה בועז שטוח על פניו ואומר רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שלא נגעתני בה כן יהי רצון מלפניך אל יודע כי באה האשה הגורן ולא יתחלל בי שם שמים.

¹²⁷ עי' רות רבה (פ"ז סי' ב): ויאמר הבי המטפחת אשר עליך הבה כתיב מלמד שהיה מדבר עמה בלשון זכר שלא ירגיש בו בריה ואחזי.

¹²⁸ עי' רות רבה (פ"ז סי' ג) מלמד שחגרה מתניה כזכר.

¹²⁹ עי' רות רבה (פ"ז סי' ג) וימד שש שעורים וישת עליה א"ר סימון דרש בר קפרא בצפורי וכי יש דרכו של מלך לישא לו אשה בשש שעורים או דרכה של אשה להנשא בשש סאין א"ר יהודה בר ר' סימון בזכות וימד שש שעורים וישת עליה זכה ועמדו ממנה ששה צדיקים וכל אחד ואחד בהן שש מדות דוד חזקיהו יאשיהו חנניה מישאל ועזריה דניאל ומלך המשיח דוד שנא' (שמואל א' ט"ז) יודע נגן בכנור וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר וה' עמו חזקיה שנאמר (ישעיה ט) למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא וגו' ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום ואיכא דאמרי למרבה המשרה כתיב חסר מ"ם יאשיהו שנאמר (ירמיה י"ז) והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו וגו' חנניה מישאל ועזריה שנאמר (דניאל א) ילדים אשר אין בהם כל מאום וטובי מראה וגו' דניאל שנאמר (שם ה') כל קבל די רוח יתירא ביה מלך המשיח שנאמר (ישעיה י"א) ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה וגו'.

¹³⁰ עי' רות רבה (פ"ז סי' ד) ויבא העיר ולא היה צריך למימר אלא ותבא העיר ואת אמרת ויבא העיר אלא מלמד שהיה מהלך עמה שלא יפגעו בה אחד מן הבחורים.

¹³¹ עי' רות רבה (פ"ז סי' ה): מי את בתי וכי לא היתה מכירה אלא אמרה לה מה את פנויה או אשת איש אמרה לה פנויה.

וְאֵלֶּיךָ אֵל תְּבוֹאֵי רִיקָם אֶל
חַמוּתְךָ¹³²:

וְתֹאמֶר שְׁבִי בְתִי עִמִּי בְּבַיִת עַד זְמַן שֶׁתְּדַעֵי אִיךָ יִגְזַר מִשְׁמַיִם וְאִיךָ
יִתְפָּרֵשׁ דְּבַר כִּי לֹא יִנוּחַ הָאִישׁ כִּי אִם יִגְמַר הַדְּבָר לְטוֹב הַיּוֹם הַזֶּה.
(יח) וְתֹאמֶר שְׁבִי בְתִי עַד
אֲשֶׁר תִּדְרְעִין אִיךָ יִפְלֹ
דְּבַר כִּי לֹא יִשְׁקַט הָאִישׁ
כִּי אִם פְּלֵה הַדְּבָר
הַיּוֹם¹³³:

כי אם כלה – האיזק את הדבר היום:

ספר רות פרק ד

וּבְעֵז עֲלֶה לְשַׁעַר בֵּית דִּין הַסִּנְהֶדְרִין וַיֵּשֶׁב שָׁם עִם הַזְּקֵנִים, וְהִנֵּה
הַגָּאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר דְּבַר בְּעֵז לְרוּת וַיֹּאמֶר סוּרָה שָׁבָה פֹּה אִישׁ שֶׁצְּנוּעִים
דְּרָכָיו וַיִּסֶר וַיֵּשֶׁב.
וְיֹשֵׁב שָׁם וְהִנֵּה הַגָּאֵל
עֹבֵר אֲשֶׁר דְּבַר בְּעֵז¹³⁴
וַיֹּאמֶר סוּרָה שָׁבָה פֹּה
פְּלִנִי אֶלְמִנִי וַיִּסֶר
וַיֵּשֶׁב¹³⁵:

פלני אלמני – ולא נכתב שמו לפי שלא חזה לגאול. פלני אלמני – מתורגם צנזיאים (סמואל א'
כח) כסי וטומיר. פלני – מכוסה ונעלם לשון (דברים יז) כי יפלא (בראשית יח) היפלא מה' דבר.
אלמני – אלמון מבלי שם, (ס"א אלמוני שהיה אלמון מד"ת שהיה לו לדרוש עמוני ולא עמונית
מואבי ולא מואבית והוא אמר פן אשחית את נחלתי):

(ב) וַיִּקַּח עֵשְׂרָה אֲנָשִׁים וַיִּקַּח עֵשְׂרָה אֲנָשִׁים מִזְקֵנֵי הָעִיר וַיֹּאמֶר שָׁבוּ פֹה וַיֵּשְׁבוּ.
מִזְקֵנֵי הָעִיר¹³⁷ וַיֹּאמֶר
שָׁבוּ פֹה וַיֵּשְׁבוּ¹³⁸:

¹³² עי' רות רבה (פ"ז סי' ו): א"ר אלכסנדר בל כל מקום שנכנסו ישראל לא יצאו ריקנין בבזת מצרים לא יצאו ריקנין וכו' נאמר ריקם בצדיקים שנאמר כי אמר אלי אל תבאי ריקם אל חמותך לא כריקם שנאמר במצרים ריקם שנאמר בצדיקים ולא כריקם שנא' בעבד עברי אלא כריקם שנאמר בעולי רגלים כי הא דתנינן תמן הראיה שתי כסף והחגיגה מעה כסף:

¹³³ עי' רות רבה (פ"ז סי' ז): רבי הונא בשם רבי שמואל בר רב יצחק הצדיקים הן שלהן הן ולא שלהן לאו שנאמר כי לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום.

¹³⁴ עי' מדרש זוטא רות: ובו עז עלה השער וגו'. אין שער אלא בית המדרש הדא הוא דכתיב ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים.

¹³⁵ עי' רות רבה (פ"ז סי' ח): ובו עז עלה השער וישב שם והנה הגואל עובר אשר דבר בעז מה לאחורי תרעא הוה קאים א"ר שמואל בר נחמן אפי' היה בסוף העולם הטיסו הקב"ה והביאו לשם כדי שלא יהא אותו צדיק יושב ומצטער מתוך ישובו אמר רבי ברכיה כך דרשו שני גדולי עולם רבי אליעזר ור' יהושע ר' אליעזר אומר בעז עשה את שלו ורות עשתה את שלה ונעמי עשתה את שלה אמר הקב"ה אף אני אעשה את שלי.

¹³⁶ עי' רות רבה (פ"ז סי' ח): ויאמר סורה שבה פה פלוני אלמוני ר' יהושע אומר פלוני אלמוני שמו ר' שמואל בר נחמן אמר אלם היה מדברי תורה אמר הראשונים לא מתו אלא ע"י שנטלו אותן ואני הולך ליטלה חס לי ליטלה לית אנא מערבב זרעייתי איני מערב פסולת בבני ולא היה יודע שכבר נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

¹³⁷ עי' מדרש זוטא רות: מזקני העיר. אין זקן אלא זה שקנה חכמה וכן הוא אומר ה' קנני ראשית דרכו וגו' (משלי ח' כ"ב) וכל כך למה לדרוש לו אם היא מותרת לו או אם אסורה לו שהרי אמרה תורה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' (דברים כ"ג ד') ודרשו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

(ג) וַיֹּאמֶר לְגֹאֵל חֲלֻקֶת הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר לְאַחֵינוּ לְאַלְמֵלֶךְ מְכָרָה נַעֲמֵי הַשְּׂבָה מִשְׂדֵה מוֹאָב.
 הַשְּׂדֵה אֲשֶׁר לְאַחֵינוּ לְאַלְמֵלֶךְ מְכָרָה נַעֲמֵי הַשְּׂבָה מִשְׂדֵה מוֹאָב¹³⁹.

(ד) וַאֲנִי אִמְרָתִי אֶגְלֶה אֲזַנֶּךָ לְאֹמֶר קְנֶה¹⁴⁰ נְגִד הַשְּׂנֵה־דָרִין וְנְגִד זְקַנֵי עַמִּי אִם בְּרִצּוֹנְךָ לְגֹאֵל גָּאֵל, וְאִם אֵין בְּרִצּוֹנְךָ, הַגִּידָה לִּי וְאִדְעָה, כִּי אֵין זוֹלָתְךָ רְשָׁאֵי לְגֹאֵל לְפָנֶיךָ, וְשֶׁהוּא קְרוֹב לְמֵת כְּמוֹד, וְאַנְכִי לְמִטָּה מִמֶּךָ, וְגוֹאֵל אֶהְיֶה אַחֲרֶיךָ, וַיֹּאמֶר אֲנִכִּי אֶגְאֵל.
 וַאֲנִי אִמְרָתִי אֶגְלֶה אֲזַנֶּךָ לְאֹמֶר קְנֶה¹⁴⁰ נְגִד הַשְּׂנֵה־דָרִין וְנְגִד זְקַנֵי עַמִּי אִם תִּגְאֵל גָּאֵל וְאִם לֹא יִגְאֵל הַגִּידָה לִּי וְאִדְעָה (וְאִדְעָה)¹⁴¹ כִּי אֵין זוֹלָתְךָ לְגֹאֵל וְאַנְכִי אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר אֲנִכִּי אֶגְאֵל:
 וּלְדַעַה כִּי אֵין זוֹלָתְךָ – קְרוֹב לְגֹאֵל:

(ה) וַיֹּאמֶר בְּעֵז בְּיוֹם קְנוֹתְךָ הַשְּׂדֵה מִיַּד נַעֲמֵי וּמֵאֵת רוֹת הַמוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת הַמֵּת חַיִּב אֶתָּה לְגֹאֵל וְזְקוּק לִיבָם אוֹתָהּ לְשִׂאתָהּ לְאִשָּׁה לְמַעַן הַקִּים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ.
 וַיֹּאמֶר בְּעֵז בְּיוֹם קְנוֹתְךָ הַשְּׂדֵה מִיַּד נַעֲמֵי וּמֵאֵת רוֹת הַמוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת הַמֵּת קְנִיתִי (קְנִיתָהּ)¹⁴² לְהַקִּים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ:
 וּמֵאֵת רוֹת הַמוֹאֲבִיָּה – אַתָּה כְּרִיד לְקִנוֹת וְהִיא חַיִּבָה חֲלָל חָס כֵּן תִּשְׁאֲחֶנּוּ:

(ו) וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לֹא אוּכַל לְגֹאֵל (לְגֹאֵל) לִי פֶן אֲשַׁחִית אֶת נַחֲלָתִי גֹאֵל
 וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל בְּאֶפֶן כִּזָּה אֵין אֲנִי יָכוֹל לְגֹאֵל לִי, כִּי יֵשׁ לִי אִשָּׁה וְאֵין לִי רְשׁוֹת לְקַחֵת אַחֲרָי עֲלֶיהָ פֶן תִּהְיֶה מְרִיבָה בְּבֵיתִי וְאֶהְיֶה מְחַבֵּל אֶת נַחֲלָתִי, גֹּאֵל לְךָ אֶתָּה, כִּי אֵין לְךָ אִשָּׁה, כִּי לֹא אוּכַל לְגֹאֵל.

¹³⁸ עי' רות רבה (פ"ז סי' ט): ויקח עשרה אנשים מזקני העיר וגו' אמר רבי אלכסנדר מייכן שאין רשות לקטן לישב עד שיתן לו הגדול רשות א"ר פנחס מייכן לבית זה שהן ממנין זקנים בבית המשתאות שלהן א"ר אלעזר בר' יוסי מייכן לברכת חתנים בעשרה א"ר יודן בן פזי לא סוף דבר בחור לבתולה אלא אפילו אלמן לאלמנה עד שתהיה בעשרה.

¹³⁹ עי' תנחומא בהר ג: אמר ר' שמעון אלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב ואלימלך ומחלון וכליון פרנסי הדור היו ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ שנאמר (שם) ותהום כל העיר עליהם וגו' ומה הזאת נעמי חזיתם שיצאת מא"י לח"ל מה עלתה לה ובא גואלו הקרוב זה בועז אימתי בשעה שמכרה נעמי השדה שנא' (שם) ד חלקת השדה אשר לאחינו וגו' ובא גואלו הקרוב אליו זה בועז.

¹⁴⁰ עי' תנחומא בהר ג: ואני אמרתי אגלה אזנך לאמר קנה שאתה גדול ממני לגאלה אם תגאל גאל ויאמר הגואל אל בועז קנה לך באותה שעה גאל בועז מה שמכרה נעמי.

¹⁴¹ עי' רות רבה (פ"ז סי' י): אם תגאל גאל לגואל אמר ואם לא יגאל לבית דין אמר הגידה לי ואדעה שלא תאמר יש לי אשה ויש לי בנים הריני כונסה לתוך ביתי ע"מ שלא אזקק לה כיון ששמע הגואל כן אמר ודאי דהיא אזלת רות:

¹⁴² עי' רות רבה (פ"ז סי' יא): אשת המת קנית קניתי כתיב והא מסייעא לה היא דאמר רבי שמואל בר נחמן אלם היה מד"ת אמר הראשונים לא מתו אלא ע"י שנטלו אותן ואני הולך ליטלה חס לי ליטלה לית אנא מערבב זרעייתי איני מערב פסולת בבני ולא היה יודע שכבר נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית:

לְךָ אֵתָהּ אֶת גְּאֻלְתִּי כִּי
לֹא אוֹכַל לְגָאֹל:

פן אשחית את נחלתי – זרעי כמו (תהלים קכז) נחלת ה' בניס לתת פגם בזרעי שנאמר (דברים כג) לא יבא עמוני ומואבי וטעה בעמוני ולא עמונית:

(ז) וְזֹאת לְפָנַי בְּיִשְׂרָאֵל
עַל הַגְּאֻלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה
לְקַיֵּם כָּל דְּבַר שְׁלֹף
אִישׁ נִעְלוֹ וְנָתַן לְרַעְהוּ¹⁴⁴
וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל:

וְכֵּן הַמְּנַהֵג לְפָנַי נוֹהֵג בְּיִשְׂרָאֵל בְּזִמְנֵי שְׁנוּשָׁאִים וְנוֹתְנִים, וְגוֹאֲלִים, וּמְחַלְיָפִים אֶחָד מִן חֲבֵרֹו, וּמְקַיְמִים כָּל דְּבַר, שְׁלֹף אִישׁ אֶת נְרִיתִק יָד יְמִינוֹ וּמוֹשִׁיט בּוֹ קִנְיָן לְחֲבֵרֹו, וְכֵּן נִהְגוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְקִנּוֹת מִחֲבֵרֹו לְפָנַי עַדִּים.

על הגאולה – זו מכירה. תמורה – זו חליפין. שלף איש נעלו – זהו קניין כמו שאנו קונים בסודר במקום נעל, ורבותינו ז"ל נחלקו בדבר מי נתן למי יש אומרים קונין בכליו של קוני' ובעז נתן לגואל ויש אומרים קונין בכליו של מקנה וגואל נתן לבעז. וזאת התעודה בישראל – משפט העדות:

(ח) וַיֹּאמֶר הַגְּאֹל לְבַעַז
קִנְיָה לְךָ וַיִּשְׁלַף נִעְלוֹ¹⁴⁵:

וַיֹּאמֶר הַגְּאֹל לְבַעַז תּוֹשִׁיט יָדְךָ לְקַנְנִי וְקִנְיָה לְךָ, וַיִּשְׁלַף בְּעַז אֶת נְרִיתִק יָד יְמִינוֹ וַיִּקְנֶה לוֹ.

(ט) וַיֹּאמֶר בְּעַז לְזַקְנֵי
וְכָל הָעָם עֲרִים אֲתֵם הַיּוֹם
כִּי קִנְיָתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר
לְאֵלִימֶלֶךְ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר
לְכַלְיוֹן וּמְחַלְיוֹן מִיַּד נְעָמִי:

וַיֹּאמֶר בְּעַז לְזַקְנֵי וְלְכָל הָעָם הָיוּ אֲתֵם עַדִּים עָלַי הַיּוֹם הַזֶּה כִּי קִנְיָתִי אֶת כָּל מַה שֶּׁהָיָה לְאֵלִימֶלֶךְ וְאֶת כָּל מַה שֶּׁהָיָה לְכַלְיוֹן וּמְחַלְיוֹן מִיַּד נְעָמִי.

(י) וְגַם אֶת רֹוֹת הַמַּאֲבִיָּה
אֲשֶׁת מְחַלְיוֹן קִנְיָתִי לִי
לְאִשָּׁה לְהִקֵּם שֵׁם הַמֵּת
עַל נַחֲלָתוֹ וְלֹא יִכְרַת שֵׁם
הַמֵּת מֵעַם אָחִיו וּמִשְׁעַר
מְקוֹמוֹ עַדִּים אֲתֵם הַיּוֹם:

וְגַם אֶת רֹוֹת הַמַּאֲבִיָּה אֲשֶׁת מְחַלְיוֹן קִנְיָתִי לִי לְאִשָּׁה לְמַעַן הַקִּים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ וְלֹא יִכְרַת שֵׁם הַמֵּת מֵעַם אָחִיו וּמִשְׁעַר סְנֵהֲדָרִין אֲשֶׁר בְּמְקוֹמוֹ, עַדִּים אֲתֵם עָלַי, הַיּוֹם הַזֶּה.

להקים שם המת על נחלתו – מתוך שאשתו יולדה וזאה נחלה ומכנסת ומוציאה אומרים זאת

¹⁴³ עי' רות רבה (פ"ז סי' יב): רבי חנינא פתר קרא בישראל בגו אפיא דישראל לשעבר היו מקלסין על הגאולה שנאמר (שמות ט"ו) זה אלי ואנוהו ועכשיו על התמורה שנאמר (תהלים ק"ו) וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב אין לך מנוול ומשוקץ ומשונה כשור בשעה שאוכל עשב

¹⁴⁴ עי' רות רבה (פ"ז סי' יב): בראשונה היו קונין במנעל ובסנדל שנאמר שלף איש נעלו חזרו להיות קונין בקצצה ומהו דין קצצה א"ר יוסי בר אבין כל מי שהוא מוכר שדהו לגוי היו קרוביו מביאין חביות מלאות קליות ואגוזים ומשברין בפני התינוקות והתינוקות מלקטין ואומרין נקצץ פלוני מאחזותו החזירה היו אומרים חזר פלוני לאחזותו וכו' חזרו להיות קונין במנעל ובסנדל שלף איש נעלו ונתן לרעהו חזרו להיות קונים בכסף ובשטר ובחזקה. עי' ב"מ מז ע"א: גאולה זו מכירה וכן הוא אומר לא יגאל תמורה זו חליפין וכן הוא אומר לא יחליפנו ולא ימיר אותם לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו מי נתן למי בועז נתן לגואל רבי יהודה אומר גואל נתן לבעז תנא קונין בכלי אף על פי שאין בו שוה פרוטה.

¹⁴⁵ עי' רות רבה (פ"ז סי' יג): ויאמר הגואל לבעז קנה לך וישלוף נעלו נעלו של מי רב ולוי חד אמר נעלו של בעז וחרינא אמר נעלו של גואל נראין הדברים כמ"ד נעלו של בעז שדרך הלוקח להיות נתן ערבון.

היתה חֶשֶׁת מחלון שמו נזכר עליה:

(יא) וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם
 אֲשֶׁר בְּשַׁעַר¹⁴⁶ וְהַזְקֵנִים
 עֲדִים יִתֵּן ה' אֶת הָאִשָּׁה
 הַבָּאָה אֶל בֵּיתְךָ כְּרַחֵל
 וּכְלָאָה¹⁴⁷ אֲשֶׁר בָּנוּ
 שְׁתִּיחֵם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל
 וְעִשָּׂה חֵיל בְּאַפְרָתָה
 וְקָרָא שֵׁם בְּבֵית לְחָם:

וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר וְהַזְקֵנִים, עֲדִים אֲנַחְנוּ, יִתֵּן ה' אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתְךָ כְּרַחֵל וּכְלָאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתִּיחֵם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעִשָּׂה חֵיל בְּאַפְרָתָה וְקָרָא שֵׁם בְּבֵית לְחָם.

כרחל וכלאה – אף על פי שהיו משצט יהודה ומצני לאה מודים הם על רחל שהיתה עיקרה של בית והקדימו רחל ללאה. וקרא חם – כלומר יגדל שמו:

(יב) וַיְהִי בֵּיתְךָ כְּבֵית פְּרִיץ¹⁴⁸ אֲשֶׁר יָלְדָה תָמָר לִיהוּדָה מִן הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן ה' לָךְ מִן הַנְּעֻרָה הַזֹּאת.

וַיְהִי בֵּיתְךָ כְּבֵית פְּרִיץ אֲשֶׁר יָלְדָה תָמָר לִיהוּדָה מִן הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן ה' לָךְ מִן הַנְּעֻרָה הַזֹּאת:

כבית פרץ – שילחת ממנו:

(יג) וַיִּקַּח בְּעֻז אֶת רוּת וְתָהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֶלֶיהָ וַיִּתֵּן ה' לָהּ הַרְיוֹן וַתֵּלֶד בָּנִים.

וַיִּקַּח בְּעֻז אֶת רוּת וְתָהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֶלֶיהָ וַיִּתֵּן ה' לָהּ הַרְיוֹן וַתֵּלֶד בָּנִים:

(יד) וַתֹּאמְרֵן הַנְּשִׁים אֶל נְעָמִי בְרוּךְ שֵׁם ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם הַזֶּה, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ מִצְדִּיקֵי יִשְׂרָאֵל.

וַתֹּאמְרֵן הַנְּשִׁים אֶל נְעָמִי בְרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם¹⁵¹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בִּישְׂרָאֵל:

¹⁴⁶ עי' לעיל הערה 117.

¹⁴⁷ עי' מדרש זוטא רות: אמר רבי יצחק רחל היתה עקרת של בית לפיכך הוא עושה את רחל עיקר.

¹⁴⁸ עי' רות רבה (פ"ז סי' טו): ויהי ביתך כבית פרץ אמרו כל בנים שהקב"ה עתיד ליתן לך יהיו מן הצדקת הזו

¹⁴⁹ עי' רות רבה (פ"ז סי' טו): ויקח בועז את רות ותהי לו לאשה אמר רבי שמעון בן לקיש עיקר מוטרין לא היה לה וגלף לה הקדוש ברוך הוא עיקר מוטרין.

¹⁵⁰ עי' מדרש זוטא רות: ויקח בועז את רות. אמרו אותו הלילה שבה עליה מת. ויתן ה' לה הריון. כל הנשים יולדת למנין ה'ר"ו'ן בגימטריא מאתים ושבעים ויום אחד.

¹⁵¹ עי' רות רבה (פ"ז סי' טז): מה היום הזה רודה ברקיע כך יהא בזרעך רודה ושליט בישראל לעולם.

וַיְהִי לָךְ לְמָשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכַּל אֶת שִׁיבְתֶךָ בַּתְּעַנּוּגִים כִּי כָלְתֶךָ אֲשֶׁר אָהַבָה אוֹתְךָ יְלֻדְתּוֹ, אֲשֶׁר הִיא הֵיטָה טוֹבָה לָךְ בְּעַת אֲלֻמְנוֹתֶךָ מִבְּנִים רַבִּים.
 (טו) וַיְהִי לָךְ לְמָשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכַּל אֶת שִׁיבְתֶךָ כִּי כָלְתֶךָ אֲשֶׁר אָהַבְתֶךָ יְלֻדְתּוֹ אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה לָךְ מִשְׁבַּעַת בְּנִים¹⁵²:

וַתִּקַּח נְעָמִי אֶת הַיֶּלֶד וַתִּשְׁתַּהוּ בְּחִיקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִמָּנָת.
 (טז) וַתִּקַּח נְעָמִי אֶת הַיֶּלֶד וַתִּשְׁתַּהוּ בְּחִיקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִמָּנָת:

וַתִּקְרָאנָה לוֹ הַשְּׂכֵנֹת שֵׁם לְאִמֵּר יֶלֶד בֶּן לְנְעָמִי וְהָיוּ קוֹרְאוֹת שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אָבִי יִשִׁי אָבִי דָּוִד.
 (יז) וַתִּקְרָאנָה לוֹ הַשְּׂכֵנֹת שֵׁם לְאִמֵּר יֶלֶד בֶּן לְנְעָמִי¹⁵³ וַתִּקְרָאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אָבִי יִשִׁי אָבִי דָּוִד:

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פְּרָץ פְּרָץ הוֹלִיד אֶת חֲצֵרוֹן.
 (יח) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פְּרָץ¹⁵⁴ פְּרָץ הוֹלִיד אֶת חֲצֵרוֹן:
 ואלה תולדות פרץ – לפי שייחס את דוד על שמה של רות המואביה חזר ויחסו על סם יהודה. חסלת מגלת רות:

וַחֲצֵרוֹן הוֹלִיד אֶת רֵם וְרֵם הוֹלִיד אֶת עַמִּינַדָּב.
 (יט) וַחֲצֵרוֹן הוֹלִיד אֶת רֵם וְרֵם הוֹלִיד אֶת עַמִּינַדָּב:

וְעַמִּינַדָּב הוֹלִיד אֶת נַחֲשׁוֹן, וְנַחֲשׁוֹן גָּדוֹל בֵּית אָבִיו לְבֵית יְהוּדָה, וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֹמָא הַצַּדִּיק הוּא שְׁלֹמָא מִבֵּית לָחֶם וְנִטּוּפָה שְׁבָטְלוּ בְּנָיו מִשְׁמֵרוֹת אֲשֶׁר הוֹשִׁיב יַרְבֵּעָם הַרְשָׁע עַל הַדְּרָכִים, וְהָיוּ מַעֲשֵׂי הָאָב וְהַבָּנִים נְאִים כְּנֶטֶף.
 (כ) וְעַמִּינַדָּב הוֹלִיד אֶת נַחֲשׁוֹן וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֹמָה:

וְשְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת אֲבִצָן הַשׁוֹפֵט, הוּא בְּעַז הַצַּדִּיק, אֲשֶׁר בְּזָכוֹתוֹ נִצְלוּ
 (כא) וְשְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת אֲבִצָן הַשׁוֹפֵט, הוּא בְּעַז הַצַּדִּיק, אֲשֶׁר בְּזָכוֹתוֹ נִצְלוּ

¹⁵² עי' רות רבה (פ"ז סי' יז): משבעה ראשי האבות האמורין להלן (ד"ה א' ב') אצם הששי דוד השביעי רבי נחמיה אמר משבעה המפורשין כאן פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז.
¹⁵³ עי' סנהדרין יט ע"ב: וכי נעמי ילדה והלא רות ילדה אלא רות ילדה ונעמי גידלה לפיכך נקרא על שמה.

¹⁵⁴ עי' ב"ר פ"ב סי' ו': כל תולדות שנאמרו בתורה חסרין בר מן תרין אלה תולדות פרץ וגו' והדין ומפני מה אינן חסרין רבי יודן בשם רבי אבין אמר כנגד ו' דברים שנטלו מאדם הראשון וכו' כיון שחטא אדה"ר נתקלקלו ועוד אינן חוזרין לתקונן עד שיבא בן פרץ שנא' (רות ד) אלה תולדות פרץ מלא בשביל ו' דברים שיחזרו.

בַּעַז וּבַעַז הוֹלִיד אֶת עַם בֵּית יִשְׂרָאֵל מִיַּד שׁוֹנְאֵיהֶם, וּבַשְּׁבִיל תַּפְלְתּוֹ סָר הָרַעַב מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבַעַז הוֹלִיד אֶת עוֹבְדֵי אֲשֶׁר עָבַד לְרַבּוֹן הָעוֹלָם בְּלֵב שְׁלָם. עוֹבְדֵי:

וְעוֹבְדֵי הוֹלִיד אֶת יְשִׁי הַנִּקְרָא נָחַשׁ בַּשְּׁבִיל שְׁלָא נִמְצָא בּוֹ סִיבָה וְחִסְרוֹן לְהַמְסֵר בְּיַד מְלֹאךְ הַמּוֹת לְקַחַת אֶת נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ וַיְחִי יָמִים רַבִּים עַד שֶׁנִּזְכַּר לְפָנָי ה' הָעֵצָה שֶׁנִּתֵּן הַנְּחֹשׁ לְחֹהֵה אִשְׁתֵּי אָדָם לְאָכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר אוֹכְלֵי פְרוֹתָיו חֲכָמִים לְדַעַת בֵּין טוֹב לְרָע, וּמִפְּנֵי הָעֵצָה הַהִיא נִתְחַיְבוּ מִיָּתֵהּ כָּל תּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, וּבִסְבָּה הַהִיא מֵת יְשִׁי הַצַּדִּיק, הוּא יְשִׁי אֲשֶׁר הוֹלִיד אֶת דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. (כב) וְעַבְדֵי הוֹלִיד אֶת יְשִׁי וַיְשִׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד: